

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Piret Palu

**SOTSIAALTÖÖ RELIGIOOSSEID ASPEKTE TÖÖS
JEHOOVA TUNNISTAJATEGA**

Lõputöö

Juhendaja: PhD Marju Medar

Pärnu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele .....

(juhendaja: *PhD* Marju Medar)

Kaitsmisele lubatud “.....” 2013.a

Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Sotsiaaltöö korralduse osakonna juhataja

.....

(*PhD* Tiiu Kamdron)

Olen koostanud diplomitöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... / Piret Palu /

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. SOTSIAALTÖÖ SEOSSED RELIGIOONIGA JA SELLE MÕJU SOTSIAALTÖÖ PRAKTIKALE	8
1.1. Eestis levinud kristliku tagapõhjaga uusususundid	8
1.2. Usuvabadus Eesti õiguskorras.....	12
1.3. Religiooni mõju inimese tõekspidamistele.....	16
1.4. Religioosse tausta arvestamine sotsiaaltöös ja ettepanekud klienditöö parandamiseks	19
2. UURIMUS SOTSIAALTÖÖ RELIGIOOSSETEST ASPEKTIDEST TÖÖS JEHOOVA TUNNISTAJATEGA	26
2.1. Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärgid ja -küsimused.....	26
2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim	28
2.3. Uurimisandmete analüüs	33
2.3.1. Sotsiaaltöötajate kokkupuuted töös Jehoova tunnistajatega	33
2.3.2. Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel	37
2.3.3. Klienditöös ilmnenu religiooniga seotud probleemid	40
2.3.4. Religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused	43
2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud.....	47
KOKKUVÕTE	52
VIIDATUD ALLIKAD:	56
LISAD	59
Lisa 1. Intervjuu küsimused sotsiaalala ametnikule.....	59
Lisa 2. Intervjuu küsimused Jehoova tunnistajale.....	61
SUMMARY	63

SISSEJUHATUS

Eesti religioonipilt meenutab kirevat mosaiiki, mis koosneb paljudest ning väga erinevatest suurematest ja väiksematest usulistest ühendustest. Sajandeid siin tegutsenud kristlike kirikute kõrvale on saabunud mitmeid usuliikumisi, mis Eesti kontekstis on uued, aga samuti ka idapoolsete maailmareligioonide propageerijaid (Au, Ringvee 2007: 7). Taasiseseisvunud Eestis on võrreldes nõukogude perioodiga religiooni tähtsus inimeste elus järjest kasvanud (Jõks 2012: 50). Üha enam puutuvad sotsiaaltöötajad oma töös kokku erinevate religioonide esindajatega ning üldised teadmised usulistest tõekspidamistest on möödapääsmatud. Siinkohal on rõhuasetus eelkõige sotsiaaltöötaja teadmistel usundite, sealhulgas uususundite kohta. See aga ei tähenda, et sotsiaaltöötaja peaks ise sarnast maailmatunnetust jagama. Samuti ei eelda traditsiooniliste usundite ega uususundite tõekspidamiste mõistmine sotsiaaltöötajalt kliendi erisoovide iga hinna eest arvestamist. Kuid teadmised erinevatest tõekspidamistest ühiskonnas annavad aluse nende mõistmisele ja oskusi, kuidas sarnastele klientidele läheneda.

Käesolevas lõputöös keskendutakse uususunditest kristliku tagapõhjaga uususunditele ja tõekspidamistele ning nende kokkupuudetele sotsiaaltööga. Statistikaameti andmetel (Eestis on 90 usuvoolu ... 2013) on käesoleval ajal Eestis ligi 90 usuvoolu, millest levinuimatest viiendal kohal on lõputöö peamiseks vaatlusaluseks objektiks olev Jehoova tunnistajate kogukond 3938 inimesega. Statistika järgi on Jehoova tunnistajad kasvav usuliik ning selle uususundiga puututakse sotsiaaltöös kokku.

Teiseks valitud usulahkude analüüsimise ajendiks on asjaolu, et olemasolev kirjandus uususunditest peab just neid liikumisi konfliktseteks, mis on erialase kirjanduse kohaselt (Altnurme 2002: 13) suutnud muidu religiooni suhtes üsna ükskõikses Eesti üldsuses pahameelt äratada. Sellised väited vajavad kinnitust või ümberlükkamist ka sotsiaaltöö valdkonnas, kuna seda teemat eirates jääks tõendamata selles töös tõstatatud hüpotees,

et sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seonduvalt nende religioosset taustast.

Teadmised uususunditest piirduvad sageli vaid üldteadmistega. Nii teame kõik kristliku tagapõhjaga uususundite esindajate kommetena „käte peale panemist“, nende aktiivset värbamistegevust, vabanemist „sõitlemisena“, imede või maailmalõpu ootamist, ristimist, kukkumislüügituse imiteerimist, armuleiba – sakramente, mida teatakse uususunditest massiteabekanalite vahendusel. Kuid üldteadmistele tuginedes ei osata neid sakramente konkreetsete usuliste ühendustega siduda, see tähendab, et ei teata, mis usundile on need kombed omased ja kuidas neist aru saada. Seetõttu lahterdame üldjuhul kõrvaltvaatajatena need iseärasused paratamatult „veidruse“ kategooriasse, põhjustades sellega asjatuid eelarvamusi ja probleeme nende usuliste ühenduste liikmetega lävimisel.

See, millist lähenemist vajavad religioossete gruppide esindajad sotsiaalprobleemide lahendamisel, et sealhulgas mitte diskrimineerida neid usuvabaduse ja -tunnistuse järgi, kuid samas säilitada tööülesannetes objektiivsus, on oluline teemakäsitlus sotsiaaltöötajale. Kui eelnevad näited olid vaid mõneti võõrastuvad õiguskuulekale sotsiaaltöötajale, siis äärmuslikemate näidetena leiab kajastamist usulahk, mille liikmetele on ette heidetud prostitutsiooni uute järgijate värbamise eesmärgil, usulahk, mille liikmetele keelatud abordid, alkoholi kuritarvitamine ja hasartmängud. Need eri usundite teadmised abistavad sotsiaaltöötajat klienditöös. Sotsiaaltöötaja peab mõistma, et tal tuleb kokku puutuda klientidega, kes ajendatuna käesolevas lõputöös analüüsitud uususunditesse kuuluvana keelduvad pakutud töökohast, ajateenistusest või kinnitavad, et Eesti õiguskorra järgimise kohustusest on olulisem usureeglite järgimine ka juhul, kui keelunormi rikkumisena järgneb sanktsioon. Lõputöös kajastatakse kõiki neid sakramente ja tõekspidamisi, millega sotsiaaltöötajatel igapäevaselt võib esineda kokkupuuteid. Neid kliente on raske, pea võimatu mõista ilma, et omaks ülevaadet usulahu vaadetest, Eesti õiguskorrast ja religiooni mõjust inimese tõekspidamistele.

Sotsiaaltöö põhineb konkreetsetel õigusnormidel, mis reguleerivad nii sotsiaaltöötaja kui kliendi käitumist. Pole olemas sotsiaalteenust või -toetust, mis oma rakendamise

aluse ei saaks kehtivast õigusest. Seega on põhjendatud, et lõputöös analüüsitakse ka usuvabadust Eesti õiguskorras, veendumaks, kas kehtiv õigus tagab usuvabaduse realiseerumise. Kõik eeltoodu päädib lõputöös ettepanekutega, mida klienditöös sotsiaaltöötajad enda ja Jehoova tunnistajate arvates teha saaks klienditöö tulemuslikumaks muutmisel.

Eeltoodust lähtudes on käesoleva lõputöö eesmärgiks teostada analüüs sotsiaaltöötajate seniste kogemuste kohta töös klientidega, kes kuuluvad Jehoova tunnistajate usulahku ning Jehoova tunnistajate arvamuste kohta koostööst sotsiaaltöötajaga abistamisprotsessis.

Eesmärgist lähtudes on uurimuses tõstatatud järgmised uurimisküsimused:

- Missugused on sotsiaaltöötajate kogemused töös Jehoova tunnistajatega?
- Kuidas hindavad Jehoova tunnistajad abi saamise võimalusi, vajadusi ja oma kogemusi abi saamisel sotsiaaltöötajate poolt?
- Millised on peamised religiooniga seotud probleemid sotsiaaltöö valdkonna klienditöös?
- Millised on religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused sotsiaaltöö valdkonna klienditöös?

Uurimus on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena, kus andmeid on kogutud 22-lt respondendilt, sealhulgas 12-lt sotsiaaltöötajalt ja 10-lt Jehoova tunnistajast kliendilt. Uurimisandmed on töös analüüsitud sisuanalüüsi meetodil ja esitatud uurimisküsimustel baseeruvate teemade lõikes.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, millest esimeses antakse teorial baseeruv ülevaade erinevatest kristliku tagapõhjaga uususunditest, mille kujunemise aeg ühtib Jehoova tunnistajate suuna loomisega. Nendeks on: Elu Sõna, Uusapostlik Kirik ja Armastuse Perekond. Pikemalt peatutakse Jehoova tunnistajate usuvoolu kirjeldamisel, mida võib pidada üheks kõige levinumaks uususundiks Eestis. Töö uurimuse osas esitatakse uurimishüpotees, kirjeldatakse uurimiseesmärki ja –küsimusi ning uurimismeetodit ja analüüsitakse uurimisküsimustel baseeruvate teemade lõikes uurimistulemusi. Arutelu

peatükis diskuteeritakse saadud tulemuste üle, tuuakse välja peamised uurimisel baseeruvad järeldused ning tehakse ettepanekuid selle kohta, kuidas tõhustada sotsiaaltöötajate poolt tehtavat kliendi- ja võrgustikutööd Jehoova tunnistajatega.

Teema aktuaalsus ja olulisus: Antud teema on aktuaalne seetõttu, et Jehoova tunnistajad on kõige levinuim uusususund Eestis. Jehoova tunnistajaid teatakse peamiselt seetõttu, et neid peetakse pealetükkivateks oma religiooni missiooni tõega. Lisaks on üldsusel puudulik ettekujutus nende usku hõlmavast maailmanägemusest. Käesoleva uurimuse kaudu on võimalik sotsiaaltöötajatel saada parem ülevaade selle sihtgrupiga töötamise iseärasustest.

Töös on esitatud andmeid ühes tabelis ja kahes joonises ning lisatud on intervjuude küsimustikud. Töö kirjutamisel lähtuti TÜ Pärnu kolledži juhendist „Pärnu kolledži üliõpilaste kirjalike tööde juhend“.

Käesolevat lõputööd läbivad järgmised põhimõisted ja -lühendid:

kaanon – Usuelu, usutalitusi, moraali ja muud reguleeriv juhtnõor või eeskiri

Pühaks tunnustatud raamatute kogumik, näiteks Vana ja Uus Testament (Eesti keele seletatav sõnaraamat... 2013);

sakrament – usulise tähtsusega püha toiming;

respondent – uurimustöö küsimustikule vastaja;

sotsiaaltöötaja – vastava erialase ettevalmistusega kõrgharidusega isik. (RT I 1995, 21, 323);

klient - sotsiaalküsimustega kokkupuutuv isik, keda abistab sotsiaaltöötaja;

võrgustikutöö – sotsiaaltöölane meetod, mille eesmärk on abistada klienti, kaasates sotsiaaltöötaja algatusel juhtumisse sobivaid isikuid (sugulased, sõbrad, kogukonna liikmed ja teised) ning ametnikke;

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus;

KiKoS – kirikute ja koguduste seadus;

SiM põhimäärus – Vabariigi Valitsuse 31. mai 2012. a määrus nr 39 „Siseministeeriumi põhimäärus“.

1. SOTSIAALTÖÖ SEOSSED RELIGIOONIGA JA SELLE MÕJU SOTSIAALTÖÖ PRAKTIKALE

1.1. *Eestis levinud kristliku tagapõhjaga uusususundid*

Küsimus kristluse ja teiste religioonide vahekorra kohta muutus aktuaalseks XX sajandil, mil eurooplased puutusid koloniaalimpeeriumide kaudu üha enam kokku muude usundite esindajatega. Kuid üle kahe sajandi on küsimus kristluse ja religiooni suhtest olnud arutlusteemaks (Hiob 2011: 125). Käesolevas lõputöös kajastatakse vaid Kristliku tagapõhjaga uusususundeid kui Eestis levinumaid uusususundeid.

Uususundid kui nähtus on levinud üle maailma ja esinenud kogu ajaloo vältel, sest religioon muutub ja uueneb pidevalt. Uususundid tekivad kõikjal maailmas, kuid Lääne ühiskonnale on oluline, mis toimub Ameerika läänerannikul, sest seal kujuneb enamik meil levivatest uusususunditest. Suur osa uusususunditest on mõne varasema usundi teisendused või segud mitmest eri usundist. Uususundeid võib jagada kristliku tagapõhjaga, hinduistliku tagapõhjaga ja sünkretistlikeks uusususunditeks. Kristliku tagapõhjaga uusususunditest on levinuimad Elu Sõna, Jehoova tunnistajad Uusapostlik Kirik ja Armastuse Perekond (Altnurme 2002: 5).

Kindlalt võib väita, et taasiseseisvunud Eestis on võrreldes nõukogu perioodiga religiooni tähtsus inimeste elus järjest kasvanud. See ei ole küll väga kõrge näitaja, kuid tuleb arvestada ka nõukogude korra ajal Eestis valitsenud äärmiselt usuvaenulikku situatsiooni. Sellelt baasilt on ühe põlvkonna jooksul tõusnud Eestis usku oma elus tähtsaks pidavate inimeste arv ühe neljandikuni (Jõks 2012: 52-53).

Elu Sõna koguduse liikmed usuvad (Altnurme 2012: 12-13):

- sisemist tervenemist, mis tähendab usukogemuse süvapsühholoogilist puhastamist kahjulikest minevikumälestustest;
- vaimulikku sõjapidamist. Usutakse, et inimesed, asjad ja ruumid on täis deemoneid, mis ilmneb haigustes, hingelises rõhutuses ja pühitsematuses. Nendest vabanetakse sõitlemise, käte peale panemise ja keeltega rääkimise teel;
- ülistamist ja õnnistamist käte peale panemisega või mingil muul moel. Eesmärgiks on Püha Vaimu tulek, oodatakse imesid: tervenemist ja usule ärkamist;
- hingamist vaimus – kukkumisliikumine. Inimesed langevad lovesse, kui neile käed peale pannakse;
- naermist vaimus – usutakse, et Püha Vaim tuleb inimesse järjest tugevamate lainetena. See võib alguses ilmnedä käte või kehaosade värinaga, hiljem vaigistamatu naeruna;
- tantsimist vaimus – arvatakse, et see on samuti märk Püha Vaimu mõju all olemisest. Jehoova tunnistajate kõrval on Elu Sõna teine usuliikumine, mis on suutnud muidu religiooni suhtes üsna ükskõikses Eesti üldsuses pahameelt äratada. 1990-ndatel aastatel tekkis vastasseis Elu Sõna kooliealiste vanematega, sest lapsed pühendasid end täielikult liikumisele ja jätsid õpingud pooleli. Lisaks sellele süüdistasid vanemad Elu Sõna oma laste psüühilises kahjustamises. Tartu linnavõimudega oli Elu Sõnal probleeme kärarikaste ja agressiivsete tänavakoosolekute pärast.

Uusapostliku Kiriku kaanoni eripäraks on: mina usun, et Issand Jeesus valitseb kirikut elavate apostlite läbi kuni oma taastulekuteni, et tema oma apostlid on saatnud ja veel saadab ülesandega õpetada tema nimel pattusid andeks andma ning vee ning Püha Vaimuga ristima. Sakramendid koosnevad kahest osast:

- ristimine on „uuestisünni“ osa, hea südametunnistuse liit Jumalaga. Ristida võib iga uusapostlik preester. Lapsi ristitakse samuti;
- kinnitamine on osasaamine Pühast Vaimust, seetõttu ka uuestisünni tähtsaim osa. Kinnitatuist saavad Jumala lapsed ja osad Kristluse pärandist. Kinnitamist toimetavad apostlid (Samas: 20-21).

Armastuse Perekonna liikumise algne nimi oli Jumala Lapsed. 1983. aastast nimetatakse seda Armastuse Perekonnaks Liikumisega ühinedes said kõik endale uued piiblipärased nimed ning asusid elama ühte Armastuse Perekonna kommuunidest. Kuigi

Armastuse Perekonna liikmed võisid pidada sidet oma vanematega, siis ei tohtinud vanemad teada, kus nende lapsed elavad. Armastuse Perekonna liikmetele on ette heidetud prostitutsiooni uute järgijate värbamise eesmärgil. Sellist praktikat nimetati *flirty fishing*, mis tähendab naiste seksuaalse köitvuse kasutamist meeste värbamisel. Liikumise ideoloogia järgi tähendas see keha ohvriks toomist Jeesusele. Armastuse Perekonna liikmed ei käinud reeglipäraselt tööl. Maailmaga suheldi üksnes misjoni eesmärgil, kuigi selle käigus oma kuuluvust kohe ei avalikustatud. Lapsi kasvatati kodus. Elati kommuunides või perekondades. Usuti, et Jumala uus rahvas, see tähendab Armastuse Perekonna liikmed hakkavad valitsema maailma (Samas: 24-25).

Jehoova tunnistajaid võib pidada üheks kõige levinumaks uusususundiks Eestis. Usuliikmeid aga peetakse pealetükkivateks oma religiooni missiooni tõega. Lisaks on üldsusel puudulik ettekujutus nende usku hõlmavast maailmanägemusest.

Eestis registreeriti 1933. a Siseministeriumis ühinguna (mitte usuühinguna) Vahitorni Piibli ja Traktaatide Selts, mille keskus asus Tallinnas (esmamainimise daatumiks loetakse aastat 1923). Tollal oli poolehoidjaid mõnikümmend. Hoolimata väikesearvulisusest, kasutati oma usuliste vaadete levitamiseks muuhulgas raadiot, edastades saateid kuues keeles. 1934. a keelati Jehoova tunnistajatel oma usuliste vaadete levitamine raadios ning aasta hiljem suleti siseministri otsusega Vahitorni Piibli ja Traktaatide Selts, kuna seltsi tegevust nähti poliitiliselt kahjulikuna. Sellest alates tegutsesid Jehoova tunnistajad mitte-ametlikult. 1951. a 1. aprilli öösel arreteeriti ja küüditati Eestist 284 Jehoova tunnistajat ja nendega seotud isikut Nõukogude Liidu idaaladele Au 2007: 90).

Pärast 50-aastast tegevuskeeldu asutati esimene Jehoova tunnistajate kogudus 1991. a Tallinnas, millele järgnesid kogudused Tartus (1992) ja Maardus (1993). Need kolm kogudust asutasid 1994. a Jehoova Tunnistajate Koguduse Liidu. Vaatamata sellele, et Eestis tegutsevate koguduste põhikirjades on märgitud, et koguduse tegevus on kooskõlas kehtiva seadusandlusega, esines 1990. aastate algupoolel juhtumeid, kus end Jehoova tunnistajateks nimetanud noormehed keeldusid nii sõjaväe- kui asendusteenistusest. Koostöös Sise- ja Kaitseministeriumiga töötati 1996. a välja

programm, mis võimaldab Jehoova tunnistajatest noormeestel viia läbi asendusteenistus päästekompaniides. Kuigi Jehoova tunnistajad usuvad, et selle maailma nähtamatu valitseja on Saatan, tuleb Jehoova tunnistajate õpetuse kohaselt alluda valitsusele seni, kuni see ei lähe vastuollu Jumala seadustega (Samas: 90-92).

Jehoova tunnistajate religiooni kaanoni moodustab Piibel. Jehoova tunnistajate õpetuse kohaselt elatakse pragu maailma lõpuajastul ning nende õpetuse põhirõhk on saabuval Jumala Kuningriigil. Nad ütlevad Jeesuse olevat Jumala poja, kuid mitte Jumala enda; eitatakse õpetust kolmainsusest. Esitatakse kolm nõuet: usk Jehoovasse, usk Kristuse lunastusohvrise ja head teod. Viimase all mõeldakse ristimist, tööd koguduse heaks, õiget eluviisi ja usu tunnistamist. Kesksel kohal Jehoova tunnistajate uskumusmaailmas on usk peatsesse maailmalõppu. Nende uskumise kohaselt saavad ainult 144 000 valitud Jehoova tunnistajat osa esimesest ehk vaimulikust ülestõusmisest ja lähevad taevasse. Ülejäänud ustavad saavad aga elada igavesti maapeal. Eitades põrgu olemasolu, õpetavad nad mitte-Jehoova-tunnistajatele eksistentsi lakkamist. Jehoova tunnistajad ei tähista jõulusid ega ülestõusmispühi, nad ei osale usukondade vahelises koostöös ega tunnusta vaimulikkonda. Kategooriliselt on keelatud vere söömine ja vereülekanded, kuna Piiblile toetudes usutakse, et veres asub hing. Erinevalt vereülekannete keelust lubavad nad üle kanda vere üksikuid koostisosasid. Jehoova tunnistajad ei võta osa sõjaväeteenistusest ning ei osale aktiivselt ega passiivselt poliitikas. Sekti kuulumisega kaasnevad veel riigilipu austamise, hüdni laulmise ja abordi tegemise keeld. Nad ei tohi olla homoseksualistid, ei tohi rikkuda abielu, olla purjus ega mängida õnnemänge. Jehoova tunnistajate sekti ei või kuuluda inimene, kes eelnimetatud keeldudest üle astub (Au 2007: 89-90).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eestis levinud kristlikud uusususundid pärinevad Ameerika läänerrannikul. Suur osa uusususunditest on mõne varasema usundi teisendused või segud mitmest eri usundist. Taasiseseisvunud Eestis on võrreldes Nõukogu perioodiga religiooni tähtsus inimeste elus järjest kasvanud. Jehoova tunnistajad on levinuim uusususund Eestis.

1.2. Usuvabadus Eesti õiguskorras

Eesti hoolekande kontseptsiooni järgi on sotsiaalsete õiguste tuumaks õigus inimväärsele elustandardile. Igaüks peab saama kasutada eksisteerimiseks vajalikke õigusi nagu õigus küllaldasele toidule, riietusele, eluasemele, piisavale hoolitsusele ning eneseteostusele. Õigus hoolekandele on üks olulisemaid sotsiaalseid ja majanduslikke õigusi. Sotsiaalkaitse tagamine on eelduseks ja aluseks inimestele nende kodaniku- ja poliitiliste õiguste rakendamisel. Sotsiaalsete õiguste tagamisel on peamisteks põhimõtteks võrdsus, diskrimineerimise keeld ning proportsionaalsus (Medar, Medar 2007: 11). Eelduslikult on sotsiaaltöö üks peamistest valdkondadest, mis on seotud õiguslike vaidlustega. See teeb õiguslase teadlikkuse selles valdkonnas äärmiselt oluliseks. Seadus annab oma seisukohtade kaitsmise võimalusi nii sotsiaaltöötajale kui kliendile ning on ühtlasi kaitsevalliks nende vahel (Cull, Roche 2001: 80).

Läbi aegade on vastupanu kõigi rõhumisvormide vastu arenenud äratundmiseks, et inimesel on teatud põhiõigused, mis rajanevad iga üksikisiku kaasasündinud väärikusel ja väärtusel. Tunnustatakse, et sellised õigused ja kohustused on vajalikud kõigile inimestele ja sotsiaalsetele institutsioonidele. Sotsiaaltöötajal on unikaalne osa ja vastutus inimõiguste kaitsmisel. Ainult iga isiku kaasasündinud väärikuse ja väärtuse tunnustamisega ning selle õiguse tunnustamise täideviimisega on võimalik saavutada turvalisus. Igal isikul on õigus õiglasele ja võrdsele kohtlemisele ning seaduslikule kaitsmisele (Kreem 1995: 64-69).

Eesti iseseisvuse esimesel perioodil (1918–1940) kuulus enamik Eesti elanikkonnast kas Eesti Evangeeliumi Lutheri Usu Kirikusse, määratledes end vaba rahvakirikuna või Eesti Apostliku-Õigeusu Kiriku alla. 1925. a jõustus usuühingute ja nende liitude seadus, olles seega Eesti Vabariigis praktiliselt esimene riigi ja kirikute vahelisi suhteid reguleeriv õigusakt. Selle seadusega ei seganud riigivõim end kiriku siseküsimustesse rohkem kui teiste eraõiguslike juriidiliste isikute tegevusse. 1934. a jõustus riigivanema poolt dekreedina välja antud kirikute ja usuühingute seadus, mis eelmisega võrreldes oli tunduvalt autoritaarsema ja tsentralisatsiooni põhimõtteid toetavama olemusega.

Täitevvõimule oli antud seadusega õigus sekkuda kiriku siseküsimustesse: näiteks siseminister võis keelata vaimulikel ametikohustuste täitmise, kui ta leidis selle riigi ja avaliku korra huvides vajaliku olevat. Kui Eesti liideti Nõukogude Liiduga 1940. a, muutus kirikute ja teiste usuorganisatsioonide olukord märgatavalt (suleti näiteks Tartu Ülikooli usuteaduskond). Kiriku olukorda Nõukogude Eestis on iseloomustanud Vello Salo, öeldes: „Riiklike organite plaanikindel vahelesegamine kirikute ellu nende sisemise struktuuri nõrgestamiseks ning drastilised surveavaldused usklikete peaaegu kogu vaadeldava ajavahemiku jooksul ei ole kirikutel lubanud kordagi kasutada enesekaitseks trükisõna, rääkimata mingi nimetamisväärse aktsiooni algatamisest.“. Eesti iseseisvuse taastamise järel 1991. a muutusid ka riigi ja usuorganisatsioonide suhted. Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi *PS*) järgi on igaühel südametunnistuse, usu- ja mõttevabadus. Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Vaba ühiskonna liikmetena on Eestis inimestel tagatud õigus oma usku praktiseerida, samuti võimalus tutvustada oma usulisi vaateid. Viimase ellurakendamisel tuleb aga aktsepteerida kaaskodanike õigust jääda ustavaks oma arvamustele ja veendumustele (Au 2007: 7-10).

PS § 12 lõike 1 lause 1 sätestab üldise võrdusõiguse: kõik on seaduse ees võrdsed (RT I, 27.04.2011, 2). Üldist võrdusõigust konkretiseeritakse lõike järgmises lauses: kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Seega üldist võrdusõigust täpsustatakse läbi kindlate kriteeriumite avatud võrdusõiguste, mis aga ei tähenda, et sätte 1 lause kaitsealasse ei mahuks õigusi, mille võrdse tagamise huvidest ei peaks riik lähtuma.

Võrdse kohtlemise olemus seisneb selles, et otsustatakse ja käitatakse vastavalt indiviidi võimetele ja oskustele, mitte tema subjektiivsetele omadustele, mida inimene muuta ei saa või ei soovi nagu nahavärv või usutunnistus (Tagasivaade Euroopa... 2008: 17).

Diskrimineerimise keeld usutunnistuse alusel hõlmab religioosse maailmavaate. Poliitilise ja muu veendumuse hõlmavad kõik mittereligioossed veendumused. Siia alla kuulub diferentseerimine nii religioosse või mittereligioosse maailmavaate omamise kui

ka väljendamise alusel. Varaline ja sotsiaalne seisund hõlmab varalise ja ühiskondliku päritolu ning kuuluvuse, iseäranis vanemate ühiskondliku positsiooni (Truuväli jt 2002: 122).

Ebavõrdse kohtlemise õigustamise rangem kriteerium on diskrimineerimise keeld. Diskrimineerimiskeelu üheks eesmärgiks on kaitsta vähemusi. Kui üldise võrdsusõiguse piiramiseks piisab mõistlikust põhjusest, siis diskrimineerimiskeelde tohib piirata ainult siis, kui seda nõuab mõni muu põhiõigus või muu põhiseaduslikku järku väärtus. Diskrimineerimiskeelu rikkumise tuvastamiseks tuleb kõigepealt teha kindlaks eristamine ning teisel astmel selgitada välja, kas see on põhjendatud või mitte (Samas: 118-119).

Käesoleva lõputöö raames omab nimetatud erelistest võrdsusõigustest tähtsust keeld diskrimineerida isikuid usutunnistuse ja sotsiaalse seisundi alusel. Ühelt poolt omab see tähtsust sotsiaaltöötaja kui avaliku võimu esindaja suhtumises religioosse grupi esindajasse ning teisalt viimati nimetatud isiku tunnetusliku poolega aspektides, mis seotud tema ja riigi esindaja suhtlusega. PS § 12 annab isikule õiguse nõuda riigilt võrdsusõiguse austamist, pannes ühtlasi riigile kohustuse seista nii seadusloome kui selle täitmise tagamisel isikute võrdsete võimaluste eest. Tegemist on isikute õigusega, millega on seotud ka seadusandja õigust luues. Kui välistada sätte seotus Riigikogule, siis võiks viimane kehtestada näiteks õigusakte, mis sotsiaalõiguse valdkonnas võimaldaksid usuliste ühenduste liikmeid kohelda erinevalt¹ nende usuliste tõekspidamiste alusel.

Kui eelnev puudutas isikute õiguslikku võrdsust, siis riigi kohustus on tagada ka isikute faktiline võrdsusõiguse rakendumine suhetes riigiga. Sotsiaaltöö vallas seondub faktiline võrdsusõigus kliendisuhete loomise ja hoidmisega ilma, et sotsiaaltöötaja otsuseid mõjutaks isiku kuulumine mõnda religioossesse rühma või sotsiaalsesse gruppi. Nii õiguslik kui faktiline võrdsusõiguse tagamine tähendab lisaks meelevaldse negatiivse kohtle keelule ka keeldu kohelda isikuid usulistest tõekspidamistest või sotsiaalsest staatusest tingituna põhjendamatult positiivselt. Eelnevast tuleneb, et

---

¹ Näiteks sotsiaalseid tagatise ei saa riigilt usulisse ühendusse kuuluv isik, kes riigipühal ei heiska lippu, pole käinud valimas või keeldub sõjaväeteenistusest.

võrdsheid tuleb nii õiguslikult kui faktiliselt kohelda võrdselt ja ebavõrdsheid ebavõrdselt. Ebavõrdsuste eristamise aluseks võrdsusteks ei tohi aga olla ükski PS § 12 lõike 2 lauses 2 loetletud diskrimineerimiskeelu objekt, kuna vastasel juhul oleks paratamatult tegu PS rikkumisega.

Seaduse kohaldamise võrdsus tuleneb PS § 3 lõike 1 lausest 1, mille kohaselt saab riigivõimu teostada ainult PS ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Kui riigivõimu teostatakse seaduste alusel, siis tuleb neid seadusi kõigi suhtes ühtviisi kohaldada. Pealegi PS § 14 seob põhiõigustega ka seadusandja, kohustades seadusandjat tagama isikute õigusi ja vabadusi. Võrdsuse printsiip seob peale täidesaatva ja kohtuvõimu ka seadusandjat, kohustades leidma iga ebavõrdse kohtlemise õigustamiseks vähemalt ühe mõistliku põhjuse (Truuväli jt 2002: 118-119).

Kui eelnevalt analüüsiti täitevvõimu ja Riigikogu kohustust tagada isikutele nii õiguslik kui faktiline võrdsus, siis nii nagu igasugusele õigusele nii ka õigusele oodata riigilt teatud käitumist, näiteks võrdsusõiguse tagamist, vastandub isiku teatud kohustus. Üldistatult on see kohustus alluda riigi seadustele ja aktsepteerida täitevvõimu ja kohtuvõimu õiguspäraseid üksikotsuseid ka juhul, kui need ei vasta isiku subjektiivsele ootusele. PS § 3 kohaselt on seadused täitmiseks kohustuslikud – Eesti on õigusriik.

Kui võrdsusõigusega on seotud kõik riigivõimu avaldumisvormid ning diskrimineerimise keeld kehtib võrdselt olenemata usulisest kuuluvusest või sotsiaalsest grupist, siis peab võrdsusõiguse järgimine olema ka kohtulikult kontrollitav. Kui eeldada, et õigusnorm on usulise ühenduse tõekspidamistega vastuolus ning usureegel pole isikule või ühiskonnale ohtlik, siis on ainsaks võimaluseks, et PS-ga on vastuolus õigusnorm, mis ei vasta usureeglile. Usureeglid ei ole allutatavad põhiseaduslikule kontrollile, küll aga on seda õigusnormides kehtestatud nõuded. PS § 152 sätestab, et kohus jätab kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus PS-ga. Selliselt on õigusriigis PS §-de 12 ja 152 alusel võimalik taotleda sellise normi kehtetuks tunnistamist, mis ei taga usuvabadust või kohtleb usutunnistuse või sotsiaalse staatuse alusel isikuid põhjendamatult erinevalt. Kuna valdavale ühiskonnast seondub kohtusse pöördumine paratamatult negatiivsete

emotsioonidega, siis vastavalt õiguskantsleri seaduse (RT I, 29.12.2012, 39) § 15 lõikele 1 teostab õiguskantsler õigusaktide põhiseaduspärasuse kontrolli ning vastuolu tuvastamiseks piisab taotluse esitamisest õiguskantslerile, kes vastuolu tuvastamisel pöördub avaldajat kaasamata kohtusse ise.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti õiguskord tagab usulistest tõekspidamistest tulenevalt isikute võrdse kohtlemise ning võrdse kohtlemise reaalse rakendumise osas saavad probleemid tõusetuda õigusnormide kohaldamisel ja tõlgendamisel. Vaid õigusnormidest ei piisa, et tagada võrdsusõiguse realiseerumine. Neid norme tuleb ka võrdsusõigust austavalt rakendada.

1.3. Religiooni mõju inimese tõekspidamistele

Inimmõistus peab ümbritsevast aru saama, mõistma, kuidas käesoleval hetkel toimuvad asjad tema ümber. Kõik muu on aga kujutlusvõime kuna puudub ühendustee, mis nendeni reaalsusest viib (Soros 1995: 255). Oma töös puutuvad sotsiaaltöötajad kokku erinevate religioonide esindajatega ning üldised teadmised usulistest tõekspidamistest on möödapääsmatud.

Vaimsed ettekujutused, mille olemasolu jääb vaid inimese pähe, võivad luua omamoodi uskumuste süsteemi, võivad, kuid ei pruugi ühtida meid ümbritseva maailmaga. Need tõekspidamised, mis aga leiavad väljendusvormi, moodustavad selle maailma, kus me elame (Samas: 211). Religiooni mõju inimeste tõekspidamistele saab hinnata vaid selle järgi, palju nad lasevad sellel mõjul väljapoole paista.

Ladinakeelne nimetus religio kerkis esmalt Marcus Tullius Cicero (u 106–43 eKr) teostes. Ta tuletas selle sõnast „relegere“, mis tähendab: hoolikalt jälgima või tähele panema. Cicero defineeris järgmiselt: neid, kes kõike seda, mis on seotud jumalate austamisega, hoolikalt järele uurivad ja tähelepanelikult järgivad, nimetatakse religioosseteks. Religioonile on iseloomulik seotus üleloomuliku tegelikkusega. Religiooni subjektiks on aga inimesed, kes oma religiooni, mis seisneb kartuses ja

tseremoonias jumalate vastu, suhtuvad aukartusega. Ka aukartust ning pieteeti on loetud religioonile tüüpiliseks (Hiob 2011: 23-24).

Kõlbeline inimene elab parajuses – ei liialda millegagi. Maailmas leidub vaevalt täiskasvanud inimesi, kellel poleks negatiivseid kogemusi mõõdukuse eiramisega (Tõlp-Voorand 2008: 105-105). Äärmuslike usuliste liikumiste uurimisel on tõdetud, et ühe teiste jaoks äärmusliku ja kummalise usuliikumisega võivad liituda väga erinevad isiksused, kellel on erinev haridustase ja sotsiaalne staatus (Akadeemilise Teoloogia Seltsi väljaanne 2009 (59): 26).

Varasest lapseõlvest peale tuleks inimesele selgeks teha universumi vaimsete seaduste olemasolu ja see, et kui inimene nende vastu eksib, siis tuleb paratamatult varem või hiljem ka karistus. Religioonide põhiülesandeks on inimesele universumi vaimsete seaduste tähtsustamise – vaimse selgroo kasvatamise. See on olnud religioonide põhjendajate põhiidee ja eesmärk (Tõlp-Voorand 2008: 142-143).

Suhtumises religiooniõpetusse on täheldatav omapärane kaksipidisus. Ühelt poolt ilmub meedias raevukaid kooli usuõpetuse vastaseid artikleid, teisalt näitavad mitmed kitsamad ja laiemad küsitlused valdavalt positiivset suhtumist õppeainesse. Siiski on väitluste ja küsitluste põhjal võimalik välja joonistada need teemaringid, mida religiooniõpetuse õpisisu ja eesmärkide osas saab nimetada konsensuslikeks. Need on eetika, maailmausundid ning religiooni ja kultuuri vahelised seosed. Teadmiste lünklikkust ja eelarvamusi arvestades on oluline, et religiooniõpetuses oleks ruumi aruteludele ja avatusele erinevate tõekspidamiste suhtes. Õppemeetodite valikul tuleks eelistada aktiiv- ja probleemõpet ning silmas pidada loova ja kriitilise mõtlemise arendamist. Õpetaja ülesandeks on materjali käsitleda nõnda, et tuleks esile õpitava seosed kaasajaga, õpilaste probleemide ning küsimustega (Valk 2009: 165).

Igapäevaselt sõltume meid ümbritsevatest inimestest, käitume ettearvatavalt. Käitudes nii nimetatud normaalselt ja leides, et ka teised käituvad normaalselt me ei pööra igapäevastele toimetustele tähelepanu. Me loome ise selle normaalsuse oma käitumisega kui juhindume üldistest tõekspidamistest ja standarditest. Ilma et mõtleksime, loodame

teiste peale ja oleme pettunud, kui nende käitumine ei vasta meie ootustele (Govier 1997: 107). Selliselt on mõistetav, et igasuguse religioosse grupi kaanoni erinevused ühiskonnas valitsevatest arusaamadest põhjustavad üldsuses arusaamatusi ja küsimusi.

Sotsiaalne võrgustik on sama muutuv või muutumatu kui kõik muu meid ümbritsev. Muutuvas ühiskonnas annab ümbritseva muutumiseks aluse inimeste kogum, mitte selle kogumi üksikindiviid. Gruppi muudavad aga nende liikmed, kuna neil on grupi edasise saatuse osas võimalik kaasa rääkida ja seda suunata. Nii ei teki ka konflikti grupi ja tema liikmete vahel (Soros 1995: 260).

Oluline kultuuris ei seisne mitte materiaalseis saavutuses, vaid selles, et üksikindiviidid mõtlevad inimese täiustamise ja rahvaste ning inimkonna sotsiaalsete ja poliitiliste olude parandamise ideaale ning et need ideaalid määravad elavalt ja pidevalt nende mõttelaadi. Ainult siis, kui üksikindiviidid vaimsete jõududena enda ja ühiskonna kallal tööd teevad, on antud võimalus, et faktide poolt loodud probleemid lahendatakse ning toimub igas mõttes edukas tervikprogress. Kultuuri jaoks pole otsustav, kas võib registreerida rohkem või vähem materiaalseid saavutusi. Kultuuri saatuse määrab see, et mõttelaadile jääb võim faktide üle (Schweitzer 2008: 76).

Formaalset laadi või isegi hoopis juhuslikud kontaktid ühendavad erineva etnilise või ametialase taustaga inimesi, kel on näiteks sarnane majanduslik staatus, poliitiline mõjusus, ja seepärast käsitatakse seda liiki suhteid kui eri grupe ühendavat sotsiaalset kapitali. Kui inimesed jagavad ühist identiteeti ja sarnaseid väärtushinnanguid, üksteist usaldavad ja abistavad, siis sotsiaalse kapitali teooriate kohaselt mõjutab see nii ühiskonna sotsiaalsfääri kui ka majandust tervikuna. Ilmneb, et kui riik toimib tõhusalt, siis igasugused sotsiaalsetel võrgustikel tuginevad suhted ja seosed inimeste vahel täiendavad riigi funktsioone, kuid kui riik mingil põhjusel ei suuda tagada kõigi funktsioonide täitmist, võivad sotsiaalsed grupid võtta endale vähemalt teatud ulatuses riigi asendamise rolli (Plotnik 2008: 255-256). Lõputöö uurimise osas läbi viidud küsitluse käigus selgus, et pea kõik Jehoova tunnistajad rõhutasid koguduse pakutava abi tähtsust. Kuigi abina mõisteti valdavalt moraalset ja hingelist toetust, siis toodi välja ka materiaalse abi vorme, mida Jehoova tunnistajad üksteisele osutavad. Jehoova

tunnistajad tähtsustasid kogukonna toetust, kuid mõnsid, et see ei asenda riigi sotsiaalset tuge.

Me kõik tajume, kes me oleme ja kuhu gruppi kuuluda tahame. Meil on taju, kuigi ebatäiuslikult jagatav teistega, millised on need grupid, mille eest need seisavad ja mille eest soovime neid seisvat. Me tajume, kuigi sageli ebatäiuslikult, mis selles kollektiivis on head, kuigi see ei pruugi ühtida grupi liikmete individuaalsete tõekspidamistega, kuna igapähele on hea individuaalne määratlus (Schmidtz, Goodlin 1998: 198).

Kokkuvõtvalt võib religiooni mõju kohta inimeste tõekspidamistele välja tuua, et religioon mõjutab kindlasti inimesi, kuid selle mõju hindamine on keeruline, sest see sõltub igast indiviidist eraldi. Religiooni mõju on ühel poolt seotud inimese enda erivajadustega, võimekuse ja võimalustega ning teiselt poolt ka sellega, kui tihedalt osaletakse religioosse kogukonna töös.

1.4. Religioosse tausta arvestamine sotsiaaltöös ja ettepanekud klienditöö parandamiseks

Sotsiaalhoolekande põhimõteteks on inimõiguste järgimine, isiku vastutus enda ja oma perekonnaliikmete toimetuleku eest, abiandmise kohustus, kui isiku ja perekonna võimalused toimetulekuks ei ole piisavad, isiku ja perekonna toimetuleku soodustamine.

Klienditöös on vajalikud järgida neid lähtekohti ja meetodeid, mis on aluseks suhtlemisel mistahes kliendiga, kes sotsiaaltöötaja poole pöördub. Kliendi ja sotsiaaltöötaja eduka koostöö tingimusteks on õppida tundma kliendi eelistusi, muresid, huve ja traditsioone ning vastavalt sellele kavandada tegevuskava sotsiaaltöö juhtumikorralduses.

Religiooniga seotud probleemid sotsiaaltöös võivad tõusetuda juhul, kui ühiskonna ja religiooni nõudmised ei lange kokku. Erialakirjanduses märgitakse, et sotsiaaltöö on alati ühiskonna- ja kultuurikeskne, see tähendab üksik töötaja ei ole oma otsustes vaba,

vaid lähtub selles ühiskonnas omaks võetud väärtustest ning sotsiaalpoliitikaga määratletud prioriteetidest. Ühiskonda puudutavad otsused ja valikud põhinevad alati teatud väärtustel. Sotsiaaltööd tehakse olukordades, kus indiviidide ja erinevate rühmade huvid vastuollu satuvad. Sotsiaaltöö rajaneb usul humaansusesse, headusesse ja sotsiaalsesse heaolusse. Sellelt teoreetiliselt baasilt on tuletatud eriala eetilise praktika printsiibid. Sotsiaaltöö keskendub inimeste vajadustele, mille esmane iseloom nõuab nende käsitlemist kohustusliku õigluse osana, mitte millegi valikulisena. Seega peab sotsiaaltöö inimõigusi oma elukutse üheks põhiprintsiibiks (Tiko, Pints: 1997: 5-7).

Sotsiaaltöötaja mõtlemisviis on diagnostiline. Ta näeb inimest mitte üksnes terviklikult kui indiviidi, vaid ikka seoses mingite sisemiste või välimiste mõjutustega (Kreem 1995:26). See, millist lähenemist vajavad religioossete gruppide esindajad sotsiaalprobleemide lahendamisel, et sealhulgas mitte diskrimineerida neid usuvabaduse ja -tunnistuse järgi, on oluline teemakäsitus sotsiaaltöötajale. Kliendi usulised tõekspidamised on sotsiaalne, mitte psühholoogiline ega füsioloogiline tegur, mis väljendub verbaalses kommunikatsioonis.

Sotsiaaltöötaja või muu inimsuhete alase töö tegija on samasugune inimlik inimene kui tema klient, seega ei suuda ta reeglina oma väärtussüsteemi kliendisuhtesse astudes elimineerida – tema isiklikud väärtused, uskumised, hoiakud mõjutavad vältimatult töötaja tundeid ja käitumist kliendi suhtes. Just seetõttu on oluline endale oma väärtused teadvustada – seda nii avatud kui varjatud väärtuste osas. Vastasel juhul võib töötaja kliendile tahtmatult oma väärtusi peale suruda (Tiko, Pints 1997: 10). Sotsiaaltöötaja peaks olema avatud, tolerantne ja toetav erinevate usuliste tõekspidamistega klientidega. Uurimustöö valimis osalenud Jehoova tunnistajatest klientide ootused näitas, et Jehoova tunnistajad ootavad sotsiaaltöötajatelt austust nende usu vastu ja õigust elada oma usutunnistusele vastavalt.

Juhtumitöö paljud oskused seisnevad selles, et aidata kliendil saavutada tema vajaduste rahuldamine. Kõigi klientide abistamisprotsessi algfaasis on esmaseks ülesandeks juhtumi lähem uurimine, hinnangu andmine ja planeerimine. Sotsiaaltöö ülesanded esimeses faasis on vastastikusel usaldusel ja emotsionaalsel poolehoiul põhineva

inimestevahelise suhte loomine (Kreem 1995: 103). Sotsiaaltöö lahendused puutuvad kokku perekonna või mõne teise inimeste gruppide ressursidega. Sotsiaalne turvalisus eeldab, et riik on protsessiga seotud. Kuna riik on protsessi seotud, jääb ikkagi perekond inimese jaoks enim ühendavaks grupiks. Loomult isekad inimesed eelistavad perekonna abi riigi pakutule (United Nation 1997: 4). Selliselt tuleb kliendis kutsuda esile isiklikku vabanemist ja kasvu soodustavad tingimused, nõustamisprotsessi põhisisuks on luua usaldav suhtlus, mis julgustab klienti end avama, oma probleeme paremini mõistma ning tarvilikke otsuseid vastu võtma (Kidron 2002: 11).

Lõputöö raames korraldatud küsitluse käigus selgusid kahe sotsiaaltöötaja vastustest, et kui tavapäraselt loodavad sotsiaaltöötajad kliendi avamisel koostööle bioloogiliste lähedastega, siis Jehoova tunnistajate puhul on tulemuslikum pöörduda nende koguduse kaaslaste poole. Siit aga omakorda ettepanek sotsiaaltöötajatele kaasata võrgustikutöösse lisaks Jehoova tunnistajatest klientide bioloogilistele lähedastele ka usuendasid ja –õdesid.

Sotsiaaltöötajal tuleb alati tegeleda väga mitmesuguste väärtuste süsteemidega. Sotsiaaltöötaja peab õppima tundma oma kliendi sisemisi konflikte. Ta peab õppima tundma, millised sisemised ja välimised probleemid klienti rõhuvad. Kliendi mõistmiseks peab sotsiaaltöötajal olema teadmisi inimeste üldistest vajadustest ja sellest, kuidas nad teatud olukordades reageerivad. Sotsiaaltöötaja peab mõistma oma klienti mitmesuguste vahekordade kontekstis (Kreem 1995: 74). Üheks selliseks suhestumiseks on kliendi usuliste tõekspidamiste mõistmine. Kuna käesolevast uurimustööst selgub, et nii sotsiaaltöötajate kui Jehoova tunnistajate arvates on Jehoova tunnistajad kokkuhoidlikud, saavad materiaalselt ja hingelist abi ka koguduselt ning etteruttavalt sotsiaalteenuseid ei taotle, siis kliendi vajaduste mõistmisel on see kindlasti üheks argumendiks, kuidas tuvastada kliendi abi taotlemise põhjendatust. Jehoova tunnistajate omavaheline avatus ja abivalmidus tingib selle, et suure tõenäosusega on sotsiaaltöö klient pöördunud sarnases küsimuses varasemalt oma koguduse poole. Võimalikuks probleemi tõsiduse tuvastamise viisiks on ettepanek sotsiaaltöötajatele suhelda kliendi usulise ühenduse vanemaga, mitte lihtsalt koguduse liikmetega.

Käesoleva lõputöö koostaja puutus mitu aastat tagasi kokku paljulapselise välismaalastest perekonnaga, kus vanemad ei võimaldanud lastel täita koolikohustust. Vanemad põhjendasid sellist käitumist usulisse gruppi kuulumisega ning oli mõistetav, et selles perekonnas haridust ei väärtustatud. Juhtumitöö esimene faas, kus on vajalik luua vastastikusel usaldusel põhinevad suhted, oli selle juhtumi puhul pikka aega ületamatu. Usulisse ühendusse kuuluvad inimesed võivad olla kinnised ning kogukonnakesksed. Nimetatud asjaolu selgus ka käesoleva lõputöö raames korraldatud uurimustöös, kus nii mitmedki sotsiaaltöötajad kinnitasid, et nende klientideks olnud Jehoova tunnistajad on kogukonnakesksed ning napolisõnalised oma probleemide kirjeldamisel sotsiaaltöötajale. Eelnevalt toodud näitena kirjeldatud juhtumise sai käesoleva lõputöö kirjutaja perekonnaga sideme läbi selle, et tundsin huvi nende usuliste veendumuste vastu ja proovis mõista nende tõekspidamisi. Usalduslikuks vestluseks pidi neid tõekspidamisi täiendavalt omandama kõrvalistest allikatest (kaasa arvatud vestlus koguduste vanemate ja liikmetega). Alles pärast seda õnnestus luua vastastikusel usaldusel ja emotsionaalsel mõistmisel põhinev vestlus.

Jehoova tunnistajate suletust ja kogukonnakesksust sai käesoleva lõputöö kirjutaja korduvalt kogeda lõputöö uurimuse osaks olevate intervjuude läbiviimisel. Kuna intervjuueeritavad olid pärit erinevatest haldusüksustest ja Jehoova tunnistajate kogudustest, siis esmalt oli tunda tõrksust uurimuse läbiviija kui võõra isiku vastu. See kinnisus ei taandunud enne, kui lõputöö eesmärgi, küsimusi ja läbiviimise meetodeid oli koguduse vanematele tutvustatud. Alles pärast seda oli võimalik jõuda läbi „ringkaitse“ uuritava subjektini.

Lõputöös on eeltoodud isiklikul kogemusel baseeruvad näited kui illustreerivad tõigad, mille eesmärgiks on näidata, et kliendi usalduse võitmiseks ja tema tõekspidamiste mõistmiseks tuleb kasuks kliendi religioosse grupi tõekspidamiste tundmine ja vajadusel võrgustikutöösse kliendi koguduse vanema kaasamine. Lõputöö raames korraldatud uurimustöös intervjuueeritavatest sotsiaaltöötajatest vaid neli vastasid, et uuriks vajadusel kliendi religioosse tausta kohta tema koguduselt. Lõputöö koostaja soovib seda lähenemist oma kogemusele tuginedes esmajärjekorras, kuna vahetust allikast teabe saamine on tulemuslik viis kliendi mõistmisel. Siinkohal vajab üle

rõhutamist, et kliendi koguduse poole pöördumisega ei pea tingimata kaasnema kliendi probleemide avamine kogudusele. Sotsiaaltöötajal on õigus jääda selles osas konfidentsiaalseks ja mitte avaldada kliendi nime või probleemi.

Kui eelnev puudutas kliendi isiku konfidentsiaalsena hoidmist koguduse vanema kui sotsiaaltöötaja ja kliendi vahendaja ees, siis vastavalt olukorrale võib tekkida vajadus avaldada vahendajale nii kliendi nimi kui ka sotsiaaltöötaja soovitatavalt saavutatav eesmärk. Erialakirjanduses märgitakse, et isiklikud tõekspidamised on isiksustest lahutamatud. Nende väärtustes kõhkluse näitamine tundub inimestele hirmutav ja võib neid kergelt endast välja ajada. Mida kriitilisem või emotsionaalsemalt isiklik on arutatav teema, seda enam võib vaja minna eemalseisvat vahendajat, kes mõlemale poolele osutub kasulikuks sellega, et silub teemasid. Lausa hädavajalik on leida hea vahendaja, kes oskaks teemat edasi viia ja kellele oleks ühtlasi teada soovitatavalt saavutatav eesmärk (Brown 1989: 141). Ettepanek: võrgustikutöösse kliendi koguduse vanemate kaasamisel tuleb lähtuvalt konfidentsiaalsuse kohustuse austamise ja kliendi huvide parema saavutamise võrdlusel kaaluda vajadust viia koguduse vanem kurssi klienditöö soovitatavalt saavutatavate eesmärkidega ning kasutada koguduse vanemat sõltumatu vahendajana sotsiaaltöötaja ja kliendi vahel.

Sotsiaaltöötaja kohuseks on kliendil aidata oma eluteed otsida, arendades selleks nende kapasiteeti. Kuna inimesed on erinevad, püüame neid sageli kategoriseerida. Sellega ühenduses käib alati ka kalduvus näha neid mitte kui üksikisikuid, vaid kui teatud gruppi kuuluvaid osi. Tegelikult peab sotsiaaltöö kui profession ka ise tegelema mitmesuguste grupeerimistega, sest vastasel korral ei saaks me organiseerida oma teoreetilisi arusaamu ega praktilist tegevust. Inimestega otsesel tegelemisel peab aga lähtealuseks jääma ikkagi respekt oma kliendi kui isiku vastu. Kliendil enesel lasub õigus ja kohustus otsustada oma elukäigu üle. See õigus on igal inimesel niivõrd, kui see teiste õigusi ja huve ei kahjusta (Kreem 1995: 73). Lõputöö raames korraldatud küsitluse tulemusena selgus, et sarnaselt mõistavad kliendi õigusi, kohustusi ja kliendi ellu sekkumise õigustusi ka sotsiaaltöötajad. Nimelt vastasid sotsiaaltöötajatest viis sõnaselgelt, et järgivad kliendi huve juhul, kui need ei ohusta abivajajat ega teiste isikute elu või toimetulekut.

Seoses ühiskonna muutumisega on oluliselt muutunud ka sotsiaaltöö sisu ja eesmärk ning sotsiaaltöötaja peab oskama lisaks klienti juhendada, see tähendab teha klienti ise vastutavaks oma elukvaliteedi eest. Elukvaliteet ja elustandard on kliendi rahulolu põhialused. Et sotsiaaltöötaja oleks suuteline pakkuma sellist kvaliteetset teenust, ei piisa ainult koolitusest, vaid vaja on ka organisatsioonisiseseid kirjalikke kokkuleppeid (standardeid), mis võimaldaksid sotsiaaltöötajal teadlikumalt vastu võtta otsuseid ja osutada teenust kliendisõbralikumalt. Teenuse kvaliteet ei ole juhuslik õnnestumine, vaid selle taga on terve organisatsiooni pingutus (Rannastu 2005: 15). Sotsiaaltöötaja rolli eesmärk on klienditöös vastata indiviidi, perekonna või kogukonna ootustele tema tegevuses heaolu pakkumisel. Samas ametis erineva nüansiga rolle täites on vaja olla paindlik, pädev ja loov. Sotsiaaltöö ametirolli täites osutuvad sotsiaaltöötajale sama oluliseks kui selged väärtushinnangud ja ametieetika, professionaalsed teadmised- oskused ehk tema kompetentsus, mille abil saab teha klienti puudutavaid otsuseid ja valikuid, toetudes eetikale ja oma humanistlikele väärtushinnangutele. Sotsiaaltöö olemuse ja tööpraktika juurde kuuluvad sotsiaaltöö väärtused ja eetika, humanistlik inimkäsitlus, mis hõlmab inimõigused, sotsiaalse õigluse printsiibi, inimese tahte austamise, tema potentsiaalidesse uskumise, keerulised inimsuhted. Sotsiaaltööd tehakse inimliku suhte toel (Tamm 2008: 48). Kliendi ja sotsiaaltöötaja eduka koostöö tingimusteks on õppida tundma kliendi eelistusi, muresid, huve ja traditsioone ning vastavalt sellele kavandada arendustegevus sotsiaaltöö juhtumikorralduses. Sotsiaaltöötaja peab olema kursis erinevate usundite ja selle ühiselu reeglitega. Kõik käesoleva töö valimisse kuulunud Jehoova tunnistajad märkisid ühtmoodi, et sotsiaaltöötajad võiksid rohkem teada Eestis enim levinud usuliste ühenduste religioossetest vaadetest. Siit johtub esimese hooga ettepanek sotsiaaltöötajatele viia end paremini kurssi Eestis enim levinud usuliste tõekspidamistega. Arvestades aga sotsiaaltöö kui kliendile suunatud tegevuse eripära ja klientide usuliste või muude tõekspidamiste rohkust, siis jääks see üldine ettepanek praktilises sotsiaaltöös paljasõnaliseks soovitusel. Kliendi tõekspidamiste arvestamist praktilises sotsiaaltöös saab tõhusalt rakendada ka juhul, kui sotsiaaltöötajad teaksid, millistest allikatest vajadusel saada kiiremlt ja objektiivsemalt teavet kliendi usuliste veendumuste kohta. Respondentidest vaid neli sotsiaaltöötajat 12-st pöördusid vajaliku teabe saamiseks

kliendi koguduse poole. Johtuvalt käesolevas töös varem esitatud ettepanekust suhelda objektiivse teabe saamiseks vajadusel kliendi kogudusega, tuleb käesolevas rubriigis esitatud ettepanekut täpsustada: kliendi religioossetest vaadetest täiendava objektiivse teabe saamiseks tuleb sotsiaaltöötajal esmalt suhelda kliendi koguduse vanemaga.

2. UURIMUS SOTSIAALTÖÖ RELIGIOOSSETEST ASPEKTIDEST TÖÖS JEHOOVA TUNNISTAJATEGA

Peatükis antakse ülevaade uurimiseesmärkidest ja –küsimustest, analüüsitakse kogutud andmeid ja esitatakse nende alusel järeldused. Samuti antakse ülevaade uurimismetoodikast ja andmete kogumisest. Andmeid analüüsitakse järgmiste alateemadena:

- sotsiaaltöötajate kokkupuuted töös Jehoova tunnistajatega;
- Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel;
- klienditöös ilmnenu religiooniga seotud probleemid;
- religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused.

2.1. *Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärgid ja -küsimused*

Oma tööpraktikas puutuvad sotsiaaltöötajad üha enam kokku erinevate religioonide esindajatega ning Eestile on iseloomulik religioosne mitmekesisus. Seega religiooni hõlmav teemakäsitus on ühiskonnas läbi aegade olnud oluline ning mängib olulist rolli ka sotsiaaltöös. Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on teostada analüüs sotsiaaltöötajate seniste kogemuste kohta töös klientidega, kes kuuluvad Jehoova tunnistajate usulahku ning Jehoova tunnistajate arvamuste kohta koostööst sotsiaaltöötajaga abistamisprotsessis. Andmete analüüs ja esitamine ning tehtud järeldused ja ettepanekud baseeruvad Jehoova tunnistajate arvamustel nende abistamise kohta sotsiaaltöötajate poolt ning sotsiaaltöötajate arvamustel klienditööst Jehoova tunnistajatest klientidega. Analüüsi tulemusena esitatakse järeldused ja ettepanekud kliendisuhete parandamiseks töös Jehoova tunnistajatega ja kinnitatakse või lükatakse ümber töö hüpotees:

sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seonduvalt nende religioosset taustast.

Lõputöö töö ainek: usuliste organisatsioonidega sotsiaaltöös lävimine eeldab klientide tõekspidamiste mõistmist ja võimaluse piires nendega arvestamist. Statistikaameti andmetel (Eestis on 90 usuvoolu ... 2013) on Eestis 3938 Jehoova tunnistajat, kellest osad on paratamatult ka sotsiaaltöö kliendid. Uurimuses analüüsitakse religiooniga seotud kliendisuhete parandamise viise läbi sotsiaaltöötajate ja nende Jehoova tunnistajatest klientide seniste kogemuste.

Uurimuse „Sotsiaaltöö religioosset aspekte töös Jehoova tunnistajatega“ peamiseks eesmärgiks oli analüüsida sotsiaaltöötajate seniseid kogemusi töös klientidega, kes kuuluvad Jehoova tunnistajate usulahku, samuti Jehoova tunnistajate arvamusi nende abistamise kohta sotsiaaltöötajate poolt. **Uurimuse alaeesmärgid** on järgmised:

- sotsiaaltöötajate kogemused töös Jehoova tunnistajatega;
- Jehoova tunnistajate võimalused sotsiaalteenuste saamisel;
- Jehoova tunnistajate probleemid ja kokkupuuted sotsiaaltöötajaga;
- religiooniga seotud probleemid ja nende lahendamise võimalused.

Eesmärgist lähtudes on uurimuses tõstatatud järgmised **uurimisküsimustele:**

- millised on sotsiaaltöötajate kogemused töös Jehoova tunnistajatega;
- kuidas hindavad Jehoova tunnistajad abi saamise võimalusi, vajadusi ja oma kogemusi abi saamisel sotsiaaltöötajate poolt;
- millised on peamised religiooniga seotud probleemid sotsiaaltöö valdkonna klienditöös;
- millised on religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused sotsiaaltöö valdkonna klienditöös.

Uurimiseesmärgist ja -küsimustest lähtudes on uurimuses tõstatatud järgmised **uurimuse ülesanded:**

- tutvuda erialakirjandusega ja koostada diplomiuurimuseks vajalik teoreetiline raamistik;
- mõtestada lahti Jehoova tunnistajatega seotud teemad ja Jehoova tunnistajate põhijooned;

- planeerida uurimus, koostada küsimustik ja valim;
- viia uurimus läbi, sealhulgas teostada intervjuud, analüüsida ja tõlgendada andmed;
- uurimusele põhinedes teha ettepanekud selle kohta, kuidas tõhustada sotsiaaltöötajate poolt tehtavat kliendi- ja võrgustikutööd Jehoova tunnistajatega.

Käesolevas uurimuses on tõstatatud ka **hüpotees**, et sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seonduvalt nende religioosest taustast. Uurimuse kaudu püütakse leida tõendust hüpoteesile ja lahendusena leida viise, kuidas saaks tõhustada Eestis elavate Jehoova tunnistajate ja sotsiaaltöötajate koostööd ja kuidas religiooni taustal kerkinud lahkhelisid pooli rahuldaval moel ületada.

2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim

Uurimus toimus neljas osas (vt. tabel 1) ning järgnevalt ülevaade sellest:

Tabel. Uurimuse etapid. Autori koostatud.

Jehoova tunnistajate teematikat puudutavate materjalide läbitöötamine ning sobiva meetoodika valik	01.08.2012–05.12.2012
Intervjuu küsimuste koostamine ja intervjuud	20.02.2013–28.04.2013
Andmete kodeerimine ja analüüs	01.04.2013–02.05.2013
Järelduste ja kokkuvõtete tegemine ning soovitusel ja ettepanekud	27.04.2013–03.05.2013

Uurimuse esimeses etapis toimus tutvumine erialakirjandusega. Uurimustöö teoreetiline taust ja ülesehitus tuginevad uuritava valdkonna kirjanduslikele allikatele, seadusandlusele ja statistilistele andmetele. Teises etapis koostas uurimuse läbiviija avatud küsimused ja käis isiklikult kohal kohaliku omavalitsuse üksuste asutustes, kogudustes ja küsitletavate kodudes. Kolmandas etapis kodeeriti küsitletavate intervjuude tulemused nii, et uurimuse koostajal säiliks võimalus töös kasutatavaid andmeid isikustada, kuid välistades selle võimaluse uurimustööga tutvujal. Andmete

analüüsi käigus koondati struktureeritud küsimuste vastused uurimusse selliselt, et üldistatult esitati sarnased vastused ning üksikuna toodi välja eristuvad vastused kodeeritult. Iga struktuurijaotise lõpus esitati jaotises kajastatud vastuste koond. Neljandas etapis kõrvutati uurimustöö eesmärke saavutatud tulemustega ning esitati kolmandas etapis tehtud kokkuvõtete alusel terviklik uurimuse kokkuvõte koos intervjuudest tulenevate käesoleva uurimustöö koostaja ettepanekutega sotsiaaltöötajate ja Jehoova tunnistajate koostöö parandamiseks.

Uurimismeetod. Uurimustöö teoreetiline taust ja ülesehitus tuginevad uuritava valdkonna kirjanduslikele allikatele, seadusandlusele ja statistilistele andmetele. Empiirilise osa eesmärgiks on koguda andmeid sotsiaalala töötajatelt ja Jehoova tunnistajatelt, kes on omavahel kokku puutunud, et välja selgitada intervjuude põhjal missuguseid kokkupuuteid on neil olnud. Uurimus viidi läbi kvalitatiivse uurimusena poolstruktureeritud küsimustike alusel intervjuude kaudu, kasutades andmeallikate triangulatsiooni. Andmeid koguti ning analüüsiti töös uurimisküsimustel baseeruvate teemade lõikes sisuanalüüsi meetodil.

Tavapärasest sisuanalüüsi kasutatakse siis, kui soovitakse midagi kirjeldada. See osutub tavaliselt vajalikuks siis, kui huvipakkuva nähtuse kohta ei ole piisavalt teooriaid või uurimisandmeid (Laherand 2008: 290). Andmeid koguti struktureeritud intervjuude kaudu, kus kasutati avatud küsimusi.

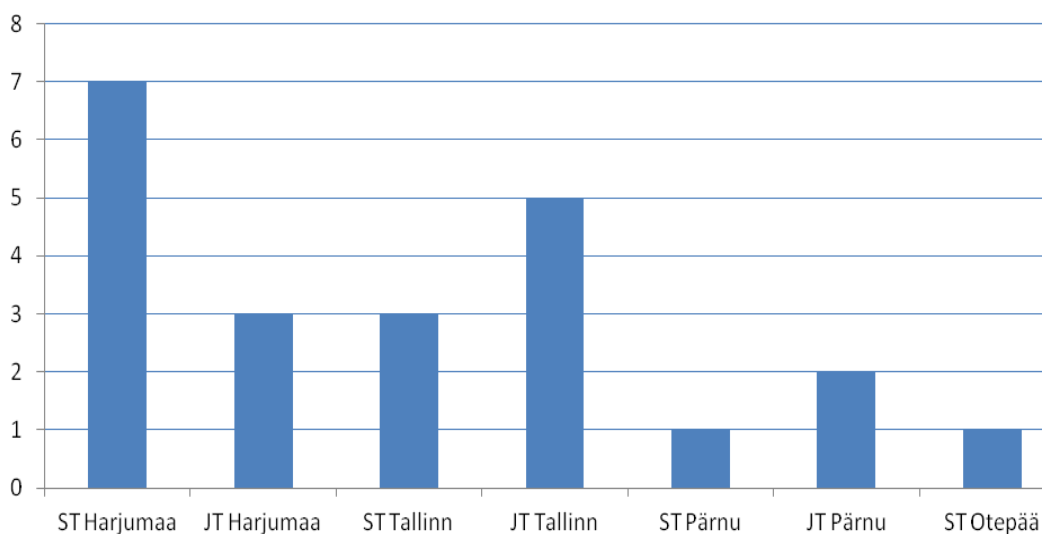
Antud uurimuses on subjektideks Jehoova tunnistajate koguduse liikmed ning kohaliku omavalitsuse üksuste ja haiglate sotsiaaltöötajad.

Uurimuse objektiks Jehoova tunnistajate ja sotsiaaltöötajate vahelistes suhetes esinevate religioosel tasandil kerkinud lahkkelide tuvastamine ja nende ületamiseks ettepanekute tegemine.

Uurimuse valimi moodustasid 22 isikut ning valim leiti lumepalli meetodil. Intervjueerija sai esimesed respondendid kohalikult sotsiaaltöötajalt ja koguduselt ning seejärel levis info teistele respondentidele. Sotsiaaltöötajad leiti samuti lumepalli

meetodi alusel. Seati tingimus, et neil oleks reaalne tööalane kogemus Jehoova tunnistajatega või teiste religioonide esindajatega. Valimis osalenud sotsiaaltöötajatest kaheksal oli kokkupuude Jehoova tunnistajatega viimase viie aasta jooksul. Kaks sotsiaaltöötajat täitsid küsitluse tarvis küsimustiku. Hariduselt on esindatud kõik küsitletud sotsiaaltöötajad sotsiaalala kõrgharidusega, neist pooled sama eriala magistrikraadiga. Jehoova tunnistajatest noorim küsitletu oli 19 ja vanim 90-aastane. Keskmine valimis osalenud Jehoova tunnistajate vanus oli 45 aastat. Valimis osalenud sotsiaaltöötajate keskmine vanus oli 41 aastat, kellest noorim oli 25 ja vanim 64 aastane.

Jehoova tunnistajate keskmine kogudusse kuulumise aeg oli üle 10 aasta ning ühelgi juhul mitte väiksem kui 6 aastat. Intervjuude kaudu koguti andmeid Jehoova tunnistajatelt, kes on olnud sotsiaaltöö klientideks vähemalt 5 viimase aasta jooksul. Mõlema valimi segmendi puhul kasutati määratletud valimit, respondendid valiti Tallinnast, Harjumaaalt, Pärnust ning Otepäält (vt. joonis 1).

Joonis 1. Valimis osalenud isikute territoriaalne jaotus (ST - sotsiaaltöötaja, JT - Jehoova tunnistaja). Autori koostatud.

Jehoova tunnistajatega läbi viidud intervjuud koosnesid 16 ette planeeritud küsimusest ning täiendavatest küsimustest, mis aitasid mõista küsitletava vastuseid või toetasid intervjuu minimaalset püstitatud eesmärki: saada võrreldavad vastused ette

määratud konkreetsetele küsimustele. Küsimused eeldasid arutlusi ning vastuse variante küsitletavatele ei antud. Intervjuu Jehoova tunnistajatega oli jaotatud viieks põhiteemaks:

- Jehoova tunnistajate kokkupuuted sotsiaaltöötajatega;
- Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel;
- Jehoova tunnistajate sotsiaalteenuste saamise vajaduse erilisus;
- probleemid suhtluses sotsiaaltöötajaga;
- usulise staatuse mõju sotsiaalsete probleemide lahendamisel;
- koostöö tõhustamise konkreetsete viisid.

Sarnaselt Jehoova tunnistajatega läbiviidud intervjuudele oli ka **sotsiaaltöötajatega läbiviidud intervjuu** jaotatud ette määratud põhiküsimusteks ja täpsustavateks ning täiendavateks lisaküsimusteks ilma, et küsitletavatele oleks ette antud vastuse variante. Neist esimesi planeeriti 15 ning teiste rohkus ja vajadus olenes intervjuueeritava vajadusest küsimust täpsustada või küsitleja soovist saada intervjuueeritavalt konkreetsemaid vastuseid. Sotsiaaltöötajatega toimunud intervjuud olid jaotatud:

- sotsiaaltöötajate kokkupuuted Jehoova tunnistajatega;
- kliendi religioosse taustaga arvestamine;
- sotsiaaltöötajate arvates Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel;
- Jehoova tunnistajate sotsiaalteenuste saamise vajaduse erilisus;
- kliendisuhete loomise ja hoidmise probleem;
- usulise staatuse mõju kliendisuhetele;
- religioossetes küsimustes abi saamine;
- koostöö tõhustamise konkreetsete viisid.

Kuna sotsiaaltöötajad olid kõik ühtlasi ka oma valdkonna spetsialistid, siis ei olnud käesoleva töö raames vajadust viia küsitlust läbi eraldi valdkonna spetsialistiga.

Valimis osalejatest küsitleti suuliselt 12-st sotsiaaltöötajast kümnet, kellest kahte telefoni teel. Seitset Jehoova tunnistajat intervjuueeriti respondendi kodus, kahte e-posti teel ning ühte käesoleva uurimustöö koostaja sõiduautos. Enne intervjuu läbiviimist teavitati küsitletavaid, et nende antud teavet käsitletakse konfidentsiaalsena ning

käesolevas lõputöös nende antud vastuseid ei isikustata. Sarnane teavitust oli lisatud ka kahe ankeedi täitnud sotsiaaltöötaja küsitluslehele. Intervjuud kestsid 30 minutit kuni kaks tundi intervjuu kohta. Intervjuu kestust ei mõjutanud asjaolu, kas küsitletavaks oli sotsiaaltöötaja või Jehoova tunnistaja. Intervjueeritavatele küsimuste paremaks mõistmiseks visualiseeriti küsimustik ning esitati lisaks küsimustiku ette lugemisele see respondentidele ka kirjalikult ning võimalusel edastati küsimustik e-posti teel ette. Kirjalikult küsimuste esitamine abistas küsimuste mõistmist. Ühtlasi tutvustati nii sotsiaaltöötajatele kui Jehoova tunnistajatele mõeldud küsimustikku koguduse vanematele, kes kiitsid Jehoova tunnistajatele mõeldud küsimustiku heaks enne nende esitamist koguduse liikmetele.

Töö koostaja võttis küsimuste formuleerimisel eesmärgiks arvestada küsitletavate teadlikkust sotsiaalvaldkonnast. Erinevalt sotsiaaltöötajatele esitatud küsimustest pöörati Jehoova tunnistajatele esitatud küsimuste koostamisel tähelepanu asjaolule, et eeldatavalt ei ole viimased kursis sotsiaaltöö ega eesti õiguskorraga. Küsitlusi viidi läbi küsitletava tõekspidamisi austavalt ning saadud andmed jäädvustati kirjalikult teabekandjale, mida ei ole kolmandatele isikutele tutvustatud. Vastused küsimustele talletati kallutamatu ning pärast intervjuud tutvustati küsitletavale, et vältida tema ütluste moonutamist.

Saadud andmeid analüüsi uurimisküsimustel baseeruvate teemade ja andmeanalüüsist lähtuvate alateemade lõikes. Kvalitatiivseid andmeid esitati autoripoolsete tõlgendustega koos intervjuudest pärit viidetega kursiivkirjas, millele on lisatud kodeeritud märged respondentidele.

Kodeerimine põhineb vastamise järjekorrale, see tähendab ühte koodi numbrit kasutatakse küsitletava kõigi vastuste eristamisel teistest küsitletud respondentide unikaalsetest koodi numbritest. Koodis kasutatavad tähed eristavad JT-na Jehoova tunnistajatest vastanuid lühendi ST kasutamisest, mis tähistab sotsiaaltöötajaid. Kodeeritud vastused koondati küsimuste põhiteemadena töö struktuuris eristatud analüüsi alateemadesse vastavalt küsimuste valdkondadele. Vastused koondati nii analüüsi alateemadesse kui nende alamrubriikidena esitatud küsimuste valdkondadesse

eri intervjuudest ja olenemata sellest, kas küsitletav oli Jehoova tunnistaja või sotsiaaltöötaja.

2.3. Uurimisandmete analüüs

Uurimuses on analüüsitud sotsiaaltöötajate kliendisuhteid Jehoova tunnistajatega ning viimaste vajadusi sotsiaalteenuste saamisel teemade kaupa järgmiste alateemadena: sotsiaaltöötajate kokkupuuted töös Jehoova tunnistajatega, Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel, klienditöös ilmnenu religiooniga seotud probleemid ja religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused. Tsitaadid intervjuude asjakohastele vastustele on esitatud kaldkirjas ja kodeeritult vaheldumisi autoripoolsete tõlgendustega. Uurimisandmete analüüsi parema järgitavuse huvides² on intervjuude vastused koondatud Jehoova tunnistajatele ja sotsiaaltöötajatele esitatud küsimuste jaotist eristamata ühtsena käesoleva punkti alapunktidesse. Kirjeldades levinuimaid probleeme tehakse analüüsi käigus ettepanekuid kliendisuhete mõistvamaks toimimiseks Jehoova tunnistajatega.

2.3.1. Sotsiaaltöötajate kokkupuuted töös Jehoova tunnistajatega

Küsitletud Jehoova tunnistajatest omasid kõik kokkupuudet sotsiaaltöötajatega ning ühe erandiga oli **Jehoova tunnistajate kokkupuuted sotsiaaltöötajatega** positiivsed. Oluliseks pidasid Jehoova tunnistajad oma usuvabaduse austamist. Küsitletud valimist Jehoova tunnistajatest puutusid esmakordselt sotsiaaltöötajaga kokku kõige varem 20 ja kõige hiljem üks aasta tagasi. Hilisem kogemus sotsiaaltöötajaga oli kaheksal juhul viimase kolme aasta jooksul. Viimase aasta jooksul puutusid respondendid sotsiaaltöötajaga kokku viimase aasta jooksul.

---

² Nt kuna Jehoova tunnistajate kokkupuuted sotsiaaltöötajatega ja sotsiaaltöötajate kokkupuuted Jehoova tunnistajatega on ühe ja sama valimi kaks eri subjektide ringi, siis käsitletakse uurimustöö parema jälgitavuse huvides samades alapunktides.

Puutusin kokku 2006. a kui polnud õiget kodu, elasime üüripinnal ja ka kogus aitas sellele kaasa, et meid võetaks sotsiaalpinna järjekorda (JT5).

Intervjueeritud **sotsiaaltöötajate kokkupuuted Jehoova tunnistajatega** ja teiste religioossete gruppide esindajatega on olnud korduvad. Küsitletud 12-st sotsiaaltöötajast omasid kõik kogemusi töös erinevatesse religioonidesse kuuluvate inimestega. Jehoova tunnistajatega olid intervjueeritavatest kaheksal korduvad kokkupuuted.

6 Jehoova tunnistajat, kristlasi ca 32, moslem 1, 12 jesuiiti (ST1).

2 Jehoova tunnistajat, luterlasi 18, õigeusklike 36, mormoone 1 (ST2)

Olen oma töös kokku puutunud mitmete klientidega, kelle puhul ma tean, et nad on Jehoova tunnistajad, kuid jutuks see ei ole tulnud rohkem kui 2 korda, ühel puhul olid kliendil terviseprobleemid (psüühiline erivajadus) ning minu soovitusel ei olnud tema usuga vastuolus. Teisel puhul tahtis klient toetusi ja vajas ka nõustamist. Pärast nõustamist ütles, et nüüd tahab tema omakorda mind valgustama hakata (enne tema usulised tõekspidamised jutuks ei olnud tulnud) ja soovis mulle jätta Vahitorni (ST4).

Infot erinevate religioonitaustaga kliendi juhtumi kohta said sotsiaaltöötajad erinevatest allikatest, kuid pooled neist vastasid, et koostööpartneritelt (kolleegid, politsei, lasteasutused, haigla). Viie sotsiaaltöötaja vastusest ilmneb, et ise on mindud abi paluma. Samuti jõuab info abivajajast sotsiaaltöötajani nii-öelda mitteformaalse võrgustiku kaudu, see tähendab tuttavate, naabrite, koguduseliikmete abil.

Haiglasse tülles, näiteks kui tulla sünnitama ning on vaja sekkumist lapse tervisega seonduvalt (ST10)

Ühel juhul oli tegu erivajadusega lapsega ja tema vanemaga – info laekus koolist (ST8)

Kliendi religioosse taustaga arvestamine ei olnud küsitluses osalenud sotsiaaltöötajatele vastumeelne. Uurimuses valimi moodustanud kaheteistkümnest sotsiaaltöötajast enamik mõistsid usuliste tõekspidamiste vajadust ning kõik aktsepteerisid usuvabadust ja vajadust mõista kliendi usku. Mõisteti, et usk ei ole demonstreerimisvajadus teiste ees, vaid vajadus leida edasiliikumiseks jõudu ning sisemist rahu. Usk kui maailmavaade aitab inimesel elada.

Religiooniks on väliste mõjurite poolt kujundatud seisukohad, millesse inimene või grupp usub ja millele oma elu korraldamisel (osaliselt või täielikult) tuginetakse (ST6).

Usk, see on tavade, uskumuste, normide ja institutsioonide süsteem, mille keskmes on jumalikkus ja pühadus. Religioon on teisisõnu usk - usk kellessegi või millessegi. Inimesed usuvad erinevaid asju ja on erinevate religioonide esindajad. Oluline on usuvabadus (ST8).

Uskumused, traditsioonid, tõekspidamised, millegi püha olemasolu uskumisse, kohati üle piiride minemine, see tähendab ka ebareaalsust (ST10).

Pooled intervjueeritavatest sotsiaaltöötajatest ei tutvu kliendi usulise taustaga enne temaga kohtumist. Sotsiaaltöötajatest kolm vastasid, et see ei ole võimalik. Kliendi usulise taustaga tutvus valimis osalenud sotsiaaltöötajatest neli.

Enne kohtumist ei ole võimalik kuidagi tutvuda, Põhiseaduse kohaselt on inimesel õigus usule ja ta ei ole kohustatud seda ütlema. Kui klient tuleb minu juurde esmakordselt ja ma ei tea inimest KOV mõistes siis kindlasti vaatan elektroonilisest sotsiaalteenuste- ja toetuste registrist STAR isiku kohta andmeid, mida on eelnevalt sotsiaalalal töötavad ametnikud tema toimikusse märkinud (millised menetlused, kliendimärkimik jne) (ST1).

Kindlasti viin ennast kurssi kliendi religioosse taustaga, kuna siis on lihtsam kliendiga suhelda ning abistamisel lähtuda kliendi kultuuritaustast (ST5).

Ei tutvu. Religioossed põhimõtted tulevad esile kliendi jutu käigus (ST7).

Otseselt ma ei tutvu eelnevalt kliendi religioosse taustaga. Kui aga nimetatud asjaolu on teda (kas enne kliendiga kokkupuudet või ilmneb see kliendi jutust), siis vastavalt vajadusele uuriksin kindlasti internetist, mida antud usk endast kujutab ja mida mitte (et kliendiga oskuslikumalt käituda). Suuremat sorti eeltööd (või sõltub juhtumist järeltööd) teeksin juhul, kui antud usk oleks mulle võõras ja ma ei teaks sellest midagi (ST8).

Tegelikult on väikeses kohas teada, kui ja kuhu inimene kuulub. Luterlastega olen enne ka kokku puutunud, ent nende puhul ei ole ma vahet märganud n.n tavakliendiga märgata. Jehoova tunnistajate puhul küll. Sellest liikumisest teadsin ma enne oma tööd juba (ST12).

Jehoova tunnistajate ja teiste mitteteadaoleva usutaustaga klientidega üldisi erinevusi sotsiaaltöötajad ei täheldanud, kuid olulise asjaoluna selgus, et olenemata isiku

religioosset taustast mõistavad pea kõik sotsiaaltöötajad, et nii nagu ei ole n.n uskmatud inimesed kõik ühesugused, ei ole ka religioosse taustaga inimeste eripärad põhjustatud sageli mitte nende usulisest kuuluvusest vaid loomuomastest erinevustest.

Ilmselt ei mäleta ma kõiki inimesi, kellega olen 16 tööaasta jooksul kokku puutunud. Religioosete vaadetega on olnud võib-olla 20, võib-olla 100. Oma religioosset suhtumist väljanäitavaid abivajajaid pöördub minu poole keskmiselt 4-8 korda kuus. Jehoova tunnistajaid ei ole olnud (ST6).

Olen oma töös kokku puutunud mitmete klientidega, kelle puhul ma tean, et nad on Jehoova tunnistajad, kuid jutuks see ei ole tulnud rohkem kui 2 korda (ST4).

Minu tööpraktikas on olnud 6 Jehoova tunnistajat, kristlasi ca 32, moslem 1, katoliiklasi 7, jesuiite 12 (ST1).

Ei erinegi niikaua, kui religioonist juttu ei tule, siis oleneb juba inimesest, kas ja kuidas ta käitub (ST4).

Lihtsalt ühel juhul klient mainis kogudust ja koguduseliikmeid, kus nad regulaarselt käivad ja vajadusel ka abi saavad (eeltoodu tuli minu kui lastekaitsetöötaja jaoks välja siis, kui hindasin pere ressursse – pere mainis koguduseliikmeid ressursina) (ST8).

Neljas intervjuudes sotsiaaltöötajad väitsid, et Jehoova tunnistajatel on iseloomulikud käitumistavad ja traditsioonid ning et neil on oma kindel maailmavaade, mistõttu sotsiaaltöö klientidena võivad nad olla komplitseeritumad. Arvestades haigla sotsiaaltöö eripära, siis näiteks üks arvamus kõlas pisut omanäolisemalt: „*Ei erinegi üldiselt, kui laps on terve*“ (ST10). ST10 pidas vastamisel silmas vereülekandega seonduvaid komplikatsioone. Kuna käesoleval lõputööl on puutumusi ka teiste usunditega, siis tuvastati küsitlusi läbi viies ka kokkupuuteid teiste religioonide esindajatega. Järgnevalt paar näidet, mis ei ole seotud kokkupuudetega Jehoova tunnistajatega:

On olnud juhtumeid teise religiooni esindajatega, nagu vanausulised ja amišidega. Vanausulised erinevad teistest sellega, et nad on väga kinnised, hoiavad kokku ja on hästi enesekesksed inimesed. Amišidest või nii palju öelda, et need inimesed üldse ei lase sind endale lähedale, väldivad igasuguseid kokkupuuteid sotsiaaltöötajatega; võib öelda, et töö nendega käis põhiliselt kirjavahetuse kaudu (neil oli palgatud advokaat ja suhtlemine käis advokaadi kaudu) (ST9).

Kasvõi riietus – kummaline väljanägemine ühe Ameerika perekonnas näitel, kuid see pole oluline koht meie töös. Nimetatud perekond aga ei järgi meie riigi õigusakte (nt ei järgita Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusest tulenevat koolikohustuse nõuet) (ST11).

Küsitluse käigus leidis kinnitust, et sotsiaaltöötajate arvates on Jehoova tunnistajatel iseloomulikud käitumistavad ja traditsioonid ning neil on oma kindel maailmavaade. Vaatamata sellele ei selgunud probleeme, mis oleks tõusetunud Jehoova tunnistajate usulisest taustast. Olenemata isiku religioosest taustast mõistavad pea kõik sotsiaaltöötajad, et religioosse taustaga inimeste eripärad on põhjustatud sageli mitte nende usulisest kuuluvusest vaid isikuomadustest.

2.3.2. Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel

Sotsiaaltöötajate arvates Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel erinevad lähtuvalt isikulistest, mitte religioossetest tõekspidamistest. Siiski on Jehoova tunnistajatel küsitletud sotsiaaltöötajate arvates ühisnimetajaks materiaalse toetuse taotlemine, kuigi praktikas puututakse kokku kõigi sotsiaalteenuste taotlemisega.

Sotsiaalnõustamist, varjupaigategenus (ST1).

Perelepitusteenus (ST2).

Riided, peavari, toit, pesemisvõimalus, rahaline toetus, nõustamine, info, dokumentide vormistamine, hooldamine hoolekandeesutuses jne (ST6).

Materiaalne toetus, õiguslane nõustamine (ST11).

Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste osas ei ole asendatavad kogukonnalt saadava abiga, kuid vaatamata sellele ei tohi viimast alahinnata. Küsitluse käigus selgus, et pea kõik Jehoova tunnistajad rõhutasid koguduse pakutava abi tähtsust. Kuigi abina mõisteti valdavalt moraalset ja hingelist toetust, siis toodi välja ka erinevaid materiaalse abi vorme, mida Jehoova tunnistajad üksteisele osutavad. Mõisteti, et riik tegutseb sotsiaaltöötajate vahendusel individide hüvanguks. Küsitletavad Jehoova tunnistajad pidasid esmatähtsaks riigi materiaalsel abi.

Teatud määral võib usuline ühendus täita sotsiaaltöötaja rolli küll, aga kindlasti mitte täielikult, nt tööotsinguil. Riigi poolt pakutavad teenused aga teevad olukorra lihtsamaks (JT4).

Justkui täidab, aga päris sellist abi ei saa – nt abivahendid, pensioni küsimused, koduhooldus. Elulises mõttes sotsiaalhooldus oluline, aga vaimselt on kogukond (JT2).

Arvan, et päris kõigis küsimustes kindlasti mitte, sest on teenuseid, kus sotsiaaltöötaja on pädevaim abistaja (JT10).

Jehoova tunnistajatest sotsiaaltöötajate kliendid erinevad sotsiaaltöötajate arvates teistest klientidest oma vajaduste tagasihoidlikkusega. Küsitlusest selgus, et pooled küsitletavad märkisid Jehoova tunnistajate kinnisust ning püüdu ise oma probleemidega hakkama saada. Humoorikaima vastusena seoti Jehoova tunnistajate tõekspidamiste positiivsest aspektist abi saamisel märgiti:

Ehk on see erinevus, et Jehoova tunnistajate puhul ei kulu saadav toetusraha päris kindlasti alkoholi ostmiseks (ST4).

Mulle tundub, et nende vajadused on tagasihoidlikumad teiste klientide vajadustest. Nad püüavad ise võimalikult palju probleemi lahendada ja ei soovi väga välist abi vastu võtta (ST5).

Põhivajadused on samad, väga harva viidatakse usulistele põhjustele ning soovitakse et pakutav abi arvestaks ka abivajaja religioosete tõekspidamistega (ST6).

Kuna mul ei ole olnud kokkupuuteid Jehoova tunnistajatega, kuid oli kokkupuuteid teiste religiooni esindajatega, siis võin öelda niimoodi, et mitte nende vajadused erinevad teistest klientide vajadustest, vaid selle kliendi kultuuriline või religioosne taust mõjutab nende probleemi lahendamist, sotsiaaltöötaja lähenemist selle probleemile ja selle kliendi vajaduste mõistmine (nende vajadused ja probleemi lahendus peab alati olema kooskõlas nende religioosse eluga) (ST9).

Sarnaselt eelmises lõigus esitatud sotsiaaltöötajate nägemusele leidsid ka küsitluses osalenud Jehoova tunnistajad üksmeelselt, et **Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel** eeldavad, et perekond ja usuühendus on abi vajadusest teadlikud, s.t esmalt püütakse abi leida perekonnast, seejärel koguduselt ning viimase

võimalusena riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse struktuuridelt. Kui riigilt soovitakse materiaalselt abi, siis perekonnalt ja usuühendusel oodatakse moraalset tuge.

Lihtsamad probleemid saab lahendada kogukonnas ja siis sotsiaaltöötajalt.

Kogukonnalt saab ükskõik, mis vaimset abi, aga praktilist poolt sotsiaaltöötajalt (JT4).

Kohaliku omavalitsuse sotsiaalnohunikult. Ta oskab alati aidata ning on meie perega ja olukorraga kursis (JT9).

Vaimule abi koguduselt, kuid minu erivajadusest tulenevalt sotsiaaltöõspetsialistilt (JT10).

Abi saamise vajaduse realiseerumise osas olid küsitletavad Jehoova tunnistajad positiivselt meelestatud, tunnustasid sotsiaaltöötajate tööd ning olid tänulikud saadud abi eest.

Sotsitöötaja on erihariduse saanud, et aidata inimesi, neil on teadmiste pagas ja nad oskavad nõu anda (JT 5).

Ei tuleks selle pealegi, et sotsiaaltöötajalt hingelist tuge saada (JT6).

Jehoova tunnistajate vajaduse erilisuse ühtse joonena saab küsitlusest järeldada seda, et hingelist abi ei ole küsitletavatel sotsiaaltöötajatelt Jehoova tunnistajad soovinud. Samuti ei ole valimis osalenud sotsiaaltöötajad lasknud end kliendisuhete loomisel mõjutada kliendi religioossetest tõekspidamistest. Kuna uurimustöö valim üksteisega ei ole isiklikult üksteisega kokku puutunud, siis järgnevalt esitan valimi nii sotsiaaltöötajate kui Jehoova tunnistajate kokkupuute põhjustest koos.

Vestluses pöördujaga on ise toonitanud oma usulist kuuluvust, nõustamisel (ST3).

Klientidel on tekkinud täiendava abi vajadus sh. riiete, peavarju, toidu, rahalise toetuse, nõustamise, info, dokumentide vormistamise vms järele ning abi saamiseks pöörduvad nad minu poole (ST6).

Ühel juhul oli peres erivajadusega laps ja perel ajutiselt väga raske majanduslik olukord (perele oli vaja sotsiaalteenuseid ja –toetusi), teisel juhul oli tegemist lasterikka multiprobleemse perega – probleemid oli kestnud aastaid (seega, vajalik on pidev toetamine) (ST8).

Haiglas sooviti mulle panna kanüüli, kuid olin vastu (JT7).

Vanausuliste puhul – eaka hooldamise küsimustes ja amišidega – lastekaitse ja koolikohustuse täitmise küsimuses (ST9).

See on ainus usuline ühendus, kellel on oma nägemus ravist. Kõige suurem on mure laste ravi küsimustes (vereülekanne teema) (ST10).

Lastekaitse pöördus minu poole, kuna oli saanud kaebuse. Korterist olevat kuulda lapse valju nuttu ja seda pidevalt. Nemat tulid tegema kontrolli (JT1).

Jehoova tunnistajate sotsiaalteenuste vajaduste analüüsimise tulemusena järeldub, et eelkõige on neil soov saada riigilt materiaalselt abi, kuna hingelist toetust saadakse perekonnalt ja/või religioosselt grupilt. Jehoova tunnistajate vajadused abi saamisel on küll väga erinevad, kuid sotsiaaltöötajate silmis on tegu grupiga, kes püüab ise hakkama saada, pöördub sotsiaaltöötajate poole erandlikel juhtudel ning hoiab kogukondliku ühtekuuluvuse tunnet. Abi saamise vajaduse realiseerumise osas olid küsitletavad Jehoova tunnistajad positiivselt meelestatud, tunnustasid sotsiaaltöötajate tööd ning olid tänulikud saadud abi eest.

2.3.3. Klienditöös ilmnenud religiooniga seotud probleemid

Kuigi Jehoova tunnistajad peavad end õiguskuulelikeks, siis õigusakti konkreetse sätte vastuolu korral nende usuliste tõekspidamistega jäävad enamik neist õigusakti sättest juhinduva käitumise osas neutraalseks, laveerides diplomaadina kompromissi leidmise teel. Küsitletutest neli tunnistasid, et eelnimetatud vastuolu korral järgiksid nad usureegleid ja eiraksid kehtivat õigust.

Otsiksin kompromissi, ma ei saa ju seadusega vastuollu minna, kuid samas ei saa vastuollu minna ka enda tõekspidamistega (JT9).

Teen usu järgi (JT8).

Negatiivselt, mul on õigus usule (JT7).

Pragmaatilisema lähenemisena oli märgatav riigi ja koguduse vastandamine abi osutamisel. Selliselt selgus küsitletavate Jehoova tunnistajate vastustest, et riigi kui

institutsiooni tegevus võiks olla rohkem koguduse keskem ja kogudus saaks sotsiaalabi funktsioonid täidetud ise juhul, kui selleks oleks neil piisavalt ressursse.

Jah, Jehoova tunnistajatel on oma toetussüsteem olemas (JT7).

Jah, meil võiks oma sotsiaalsüsteem olla lisaks toidu-, riide ja mööbliabile ka õigus jaotada riiklike sotsiaalrahasid ise (JT8).

Saab, kuid koguduse ressursid on riigi omast piiratumad (JT6).

Üheks **kliendisuhete loomise ja hoidmise probleemiks** on usalduse küsimus. Usalduse olemasolu tunnistasid küsitletavatest Jehoova tunnistajatest seitse, kellest üks jäi usalduse küsimuses neutraalsele tasandile. Lisaks usaldusele kui tunnetuslikule tasandile märgiti ära, et sotsiaaltöötaja juures hinnatakse tema professionaalsust, delikaatsust ja inimlikku püüdu abisoovijat aidata. Huvitaval kombel ilmnis ühel juhul sotsiaaltöötaja vastusest ka n.n pime usk:

Ikka usaldan, riigi töötaja ja seega peaks temale alluma ja uskuma teda (JT3).

Täiesti. Hea kontakt, annab endast parima (JT2).

Mõnikord. Räägin ikka talle oma mure ära, aga vahest ei ütle, mis ma mõtlen (JT8).

Jah. Ta oskab delikaatselt ja professionaalselt abi osutada, nõustada (JT9).

Vahest ikka on olnud konflikte, aga konstruktiivses õhkkonnas saavutame kokkuleppe kes me oleme ja miks me nii käitume (JT5).

Vaatamata eeltoodule on oluline asjaolu, et sotsiaaltöötajatesse suhtusid Jehoova tunnistajad kui abistajatesse. Küsitletavatest vaid üks leidis, et sotsiaaltöötajad on sekkujad. Seda põhjusel, et viidatud vastaja ei pöördunud ise sotsiaaltöötaja poole. Analüüsi käigus selgus seega, et kliendisuhete loomisel ja hoidmisel on väga oluline see, kellelt kliendisuhete oomiseks initsiatiiv pärineb. Kui see initsiatiiv saab alguse sotsiaaltöötajast, siis seda mõistvama suhtumisega peab sotsiaaltöötaja olema. Jättes aga erandliku reegli kinnitaja kõrvale, tunnustasid kõik Jehoova tunnistajad sotsiaaltöötaja rolli ja eesmärgi.

Abistaja nt mul on leping toidutoomisel 2 korda nädalas, mul on väga tore hooldaja ja ta aktsepteerib minu usku (JT2).

Abistaja, ta abistab, otsib lahendusi minu muredele (JT8).

Abistaja. Ma ise pöördusin ja sain abi (JT 9).

Usulise staatuse mõju kliendisuhetele pidasid sotsiaaltöötajad neutraalseks. Intervjuueeritavatest sotsiaaltöötajatest 8 leidsid, et Jehoova tunnistajast kliendi religioossed vaated ei ole olnud takistuseks kliendisuhete loomisel ega hoidmisel. Ühel juhul leiti, et kliendi religioossed vaated pärssisid kliendisuhete hoidmist, kuna klient lahendas oma probleemid enda äranägemise järgi ja ei aktsepteerinud kõiki abistamismeetodeid.

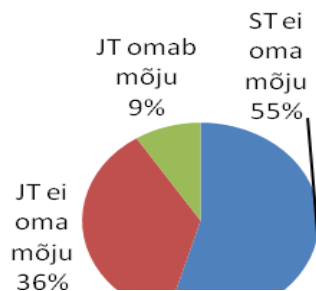
Jah, on küll, usalduse võtmine selliste klientidega võib võtta hästi palju aega, hoiavad omaette (ST9).

Usulise staatuse mõju sotsiaalsete probleemide lahendamisel peavad küsitletud (vt. joonis 2) Jehoova tunnistajatest neutraalseks seitse ning kaks tunnistasid, et nende usuline staatus on mõjunud negatiivselt suhetes sotsiaaltöötajaga. Seega küsitletud Jehoova tunnistajatest 20% pidas sotsiaaltöötajaga suheldes oma usulist staatust pärssivaks teguriks. Lisaks negatiivse nimetamisele tõi üks respondent esile ka usulise staatuse positiivset mõju sotsiaaltöötajaga suhtlemises.

On aidanud, kuna Jehoova tunnistajad on aus rahvas, austavad seadusi. Jehoova tunnistajad aitavad pabereid korrektselt vormistada, nii on sotsiaaltöötajal vähem tööd, ei kuritarvita alkohooliga ega tarvita narkootikume ega teisi mõjuaineid. Samuti maksavad makse (JT5).

Jah, ei saanud aru, et ma olen normaalne inimene ja minu veenmine ei muuda minu usku. Ma ei lasknud kaniüüli panna (JT7).

Jah. Ma ise ütlesin, et olen Jehoova tunnistaja. Sotsiaaltöötaja suhtles minuga pikemalt ja küsis, kas ma soovin sellest rääkida ja kui oluliseks ma seda enda jaoks pean ja kas mul on sellest tulenevalt mingeid erisoove (JT8).

Joonis 2. Usuliste tõekspidamiste mõju klienditöös. Autori koostatud.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et küsitletavad Jehoova tunnistajad pidasid esmatähtsaks usaldussuhet sotsiaaltöötajaga. Kuigi Jehoova tunnistajad peavad end õiguskuulelikeks, siis õigusakti konkreetse sätte vastuolu korral nende usuliste tõekspidamistega leidis neli respondenti, et vastuolu korral järgiksid nad usulist tõekspidamist. Usulise staatuse mõju suhetes sotsiaaltöötajaga ilmes aga erinevus sotsiaaltöötajate vastustes selles, et kui sotsiaaltöötajatest eranditult kõik pidasid kliendi usulisse rühma kuulumist eristamise alusena mitteaktsepteeritavaks, siis Jehoova tunnistajatest respondendid ei olnud selles küsimuses üksmeelsed ja tõid tingituna oma religioosset kuuluvusest esile ka sotsiaaltöötaja negatiivset suhtumist.

2.3.4. Religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused

Religioossetes küsimustes abi saamine ei valmista sotsiaaltöötajatele raskusi, nad on valmis pöörduma nendes küsimustes töökaaslaste poole (kolm vastanut), viiel juhul otsitakse infot erinevatest allikatest ise ning ülejäänud sotsiaaltöötajad pöörduksid vahetult usuliste ühenduste poole.

Kirjandus ja teadusmaterjalid, -uuringud vastava religiooni kohta + teadaolevate praktikutega konsulteerimine (preestrid, kirikuõpetajad, rabid jne.) (ST1).

Vaataksin ise infot internetist või räägiksin valdkonnaga kursis oleva inimesega (koguduse juht jt) (ST6).

Koduteenuseid saavate klientide osas olen läbi aegade teinud koostööd erinevate usuorganisatsioonidega ja alati ka abi saanud. Samuti piirkonna eakate mitmesuguste juhtumite puhul olen konsulteerinud erinevate usuvoolude esindajatega (ST7).

Esmalt uuriksin internetist nii palju kui võimalik religiooni kohta ja siis prooviksin leida mõne vastava religiooniühingu (eestkõneleja) või muud taolist, kelle poole pöörduda.

Kirjanduse poole või siis konkreetse religiooni esindaja poole, samuti on ka usuteadlasi, kes päevast päeva tegelevad selliste küsimustega; minu arvates oli ka sotsiaalministeeriumis nõunik, kes tegele religioosete küsimustega (ST9).

Religioossed aspektidega seotud probleemide lahendamisel on sotsiaaltöötajad kasutanud juhtumikorralduspõhist võrgustikutööd: raskematel juhtudel kui tuleb kõiki osapooli rahuldav tulem saavutada läbi erinevate võrgustike koostöö (nt konstaabel, kooliesindaja, sotsiaaltöötaja, vanavanemad, lähisugulased, lastekaitse, perearst, psühhiaater jne). Olulise asjaoluna märgiti tavapärastele sotsiaaltöö meetoditele vajadust läheneda kliendile mitteformaalselt.

Nõustamine, ümarlauad võrgustikupartneritega, kodukülastus, kliendi jaoks aktsepteeritud inimeste kaasamine abistamisprotsessi, kuna need meetodid olid kõige otstarbekamad juhtumi lahendamisel (ST5).

Nõustamine, kodukülastus, ... Sellepärast, et selliseid klientid vajavad probleemide lahendamisel mitteformaalseid lähenemisi (korraldada teenuseid võimalikult kodulähedal või kodus, inimressursina kasutada naabreid, lähedasi tuttavaid, perekonda ja nende usulise kogukonda inimesi (ST9).

Vestlus, peegeldamine. Rohkem muud ei olegi võimalik haiglas teha, sest patsient viibib haiglas 2–3 päeva (ST10).

Koostöö tõhustamise konkreetsete viisidena tõid Jehoova tunnistajad esile mõistmise vajadust ja soovi, et sotsiaaltöötaja oleks Jehoova tunnistajate tõekestamisega kursis juba enne kui Jehoova tunnistajast klient temalt abi soovib. Üks Jehoova tunnistaja märkis, et Jehoova tunnistajad võiksid alati esmalt sotsiaaltöötajatele teatada oma usulisest kuuluvusest, kuna seeläbi mõistetakse klienti paremini.

Et ei oleks pealetükkivad. Ma tean ise, mis ma elust saada tahan. Olla inimene (JT7).

Mõistmine ja hea tahe peab sotsiaaltöötajal olema (JT8).

Sotsiaaltöötaja empaatiavõime on eeldus heaks koostööks (JT10).

Jehoova tunnistajatest üheksa leidsid, et sotsiaaltöötajaga oleks lihtsam suhelda juhul, kui viimane mõistaks Jehoova tunnistaja usulisi tõekspidamisi. Respondentidest üks andis neutraalse vastuse. Toodi esile, et kliendi usulise tõekspidamise mõistmine hoiab lõppastmes kokku sotsiaaltöötaja aega ja võimaldab mõista kliendi vajadusi.

Kindlasti, siis mõistaks sotsiaaltöötaja paremini inimese langetatud otsuseid (JT1).

Usulisi tõekspidamisi ei pea selgitama inimene, kes temalt palub teenuseid. Peaks eelduslikult teadma levinud usunditest (JT6).

Kui sotsiaaltöötaja oleks ise Jehoova tunnistaja (JT7)

Ikka oleks kasulik mõlemale poolele – hea koostöö eesmärgil (JT10).

Eesti õiguskorra muutmise vajadust seoses religioossete gruppidega võimalike arusaamatuste vältimiseks intervjueeritavatest sotsiaaltöötajatest tõi välja vaid üks. Enamasti leiti üksmeelselt, õiguskord olgu stabiilne ning erialase õppe täiendamisel võiks sisse tuua rohkem usundeid ja praktilisi juhendeid erinevate usuliste rühmituste esindajatega lävimisel.

Arvan, et sotsiaaltöö õigusaktides ei ole usulised tõekspidamised ületamatuteks probleemideks. Kui sotsiaaltöötaja omab erialast ettevalmistust sotsiaalnõustamise alal ning on ühtlasi ka hea suhtleja, siis mingi lahendus kliendi probleemidele leitakse ilma spetsiaalseid seadusi muutmata (ST5).

Seda on väga keeruline öelda, kuna igal inimesel on õigus usulistele tõekspidamistele, aga sotsiaaltöötajatel võiks olla rohkem religioosset teadmisi, siis on lihtsam aru saada, miks üks või teine klient just niimoodi käitub (ST9).

Ravi sekkumise õigus. Kui laps vajab ravi, siis võiks olla konsiiliumi otsus, et ei peaks hakkama näiteks kiire ravi vajaduse korral taotlema ravi nõusolekut erinevatelt instantsidelt. Otsuse võiksid teha arstide konsiilium. Näiteks nädalavahetusel võib olla keeruline saada ametiasutustest nõusolekuid. Seadus võiks sätestada arstide konsiiliumile vastava otsustusõiguse (ST10).

Usulise taustaga arvestamise vajadust rõhutasid eranditult kõik sotsiaaltöötajad.

Arvestan kindlasti. Probleemid tekivad pigem meditsiini vallas seoses vereülekannde vajadusega või toitlustamisel – Jehoova tunnistajad ei söö verest tehtud toite- verivorst jääb ära (ST4).

Kindlasti arvestan, kuna mõttemaailmad on erinevad (ST5).

Arvestan, välja arvatud juhul, kui see ei ohusta kellegi elu või tervist (ST10).

Arvestan ikka, kuna inimesel on õigus uskuda seda, mida soovib. Samas peab aga isik arvestama teisi usundeid ja keskkonda: usu ise ja lase teistel uskuda (ST11).

Minu praktika näitas, et see on väga oluline ja kasutasin seda maksimaalselt, just usukaaslastega sai väga palju suheldud ja sai toodud kuningriigis toimuvaga paralleelse tavaelus toimuvaga. Viimast just selgitamaks kliendile mõningaid protsesse (ST12).

Valimis osalenud sotsiaaltöötajad järgivad oma tegevuspiirkonna etnilist ja kultuurilist mitmekesisust läbi võrdse kohtlemise diplomaatilise suhtluse. Kolmel juhul märgiti, et etnilist ja kultuurilist mitmekesisust ei järgita üksikisiku elu ja tervise kaitse vajadusel.

Püüan mitte kedagi riivata või solvata tema erisuse tõttu (ST3).

Kindlasti olen tunnustanud ja austanud oma tegevuspiirkonna etnilist ja kultuurilist mitmekesisust ning võtnud arvesse isiksuslikke, perekondlikke, grupilisi ja kogukonna erinevusi, kuid lisaks sellele tuleb arvestada ka Eesti riigis kehtivat seadusandlust ning kui laste elu ja tervis on ohus, siis tuleb aitamistöös esile seada laste huvide eest seismine ja nende kaitsmine (ST5).

Olen seda sätet rakendanud praktikas igapäevaselt v.a. juhul kui need erinevused ohustavad abivajaja või teiste inimeste tervist või toimetulekut (ST6).

Toodi esile, et kliendi usulise tõekspidamise mõistmine on mõlema poole huvides. Koostöö tõhustamise konkreetsete ettepanekutena tõid Jehoova tunnistajad esile mõistmise vajadust ja soovi, et sotsiaaltöötaja oleks Jehoova tunnistajate tõekspidamisega kursis kliendisuhete võimalikult varases staadiumis. Leiti üksmeelselt, õiguskord olgu stabiilne ning erialase õppe täiendamisel võiks sisse tuua rohkem usundeid ja praktilisi juhendeid erinevate usuliste rühmituste esindajatega lävimisel. Religioossetes küsimustes abi saamiseks pöörduksid valimis osalenud sotsiaaltöötajatest enamus töökaaslaste poole. Olulise asjaoluna märgiti tavapärastele sotsiaaltöö meetoditele vajadust läheneda kliendile mitteformaalselt.

2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Kultuur laiemas tähenduses on ajaloolise pärandina saadud usuliste, poliitiliste ja esteetiliste väärtushinnangute kogum, mis omandatakse sotsialiseerumisprotsessis ja mis on vähemalt osaliselt ühine inimestel, kes elavad või on elanud ühesuguses sotsiaalses ümbruses. Kultuur annab rühmale identiteedi ja teeb ta ainulaadseks. Selleks, et hinnata muid kultuure objektiivsemalt, läheb vaja kultuuritundlikkust ehk võimet ja tahtet tähele panna teiste kultuuride erilisi omadusi ning neid tunnustada (Pajupuu 2001: 14).

Erinevate usuliste tõekspidamistega inimestega oleme ilmselt kõik lähemalt või kaugemalt oma igapäevaelus (ja võib-olla ka töös) kokku puutunud. Suurem osa inimkonnast on ühel või teisel viisil usuga seotud (Kikas, E. 2008: 188). Mõtteviisi, et inimese usulisi tõekspidamisi tuleb austada, on ühiskonnas tunnustatud ja ka erinevates regulatsioonides kirja pandud. Samas teemat, kuidas seda mõtteviisi praktikas rakendatakse ja millised on igapäevaelus erinevate usutraditsioonidega inimeste kogemused sotsiaaltöötajatega suhtlemisel, veel uuritud pole ning käesolev töö on püüdnud seda lünka täita.

Sotsiaaltöötajate kokkupuuted töös Jehoova tunnistajatega. Küsitluse käigus leidis kinnitust, et sotsiaaltöötajate arvates on Jehoova tunnistajatel iseloomulikud käitumistavad ja traditsioonid ning neil on oma kindel maailmavaade. Samas Jehoova tunnistajatele spetsiifilisi religioosset taustast põhjustatud probleeme ei täheldatud. Olenemata maailmavaate erinevustest tuleb mõista, et usklikud sarnaselt nii nimetatud uskmatautele ei ole oma loomult sarnased olenemata asjaolust, et nende religioossed tõekspidamised grupi siseselt ühtivad. Selliselt on arusaadav, et religioosesse gruppi kuulumise alusel klientide stigmatiseerimine on kitsarinnaline suhtumine ja pärsib ühtmoodi kliendisuhete loomist kui selle hoidmist. Intervjuudes osalenud sotsiaaltöötajatest mõistavad pea kõik, et religioosse taustaga inimeste eripärad on põhjustatud sageli mitte nende usulisest kuuluvusest vaid isikuomadustest. Vaatamata

eeltoodule on mõistetav, et kindlasse gruppi kuuluva inimesega suhtlemises otsitakse selle ühenduse ühisnimetajaid ja stereotüüpset käitumist. Mõistetav on see juba ainuüksi põhjusel, et ühisnimetajata seda gruppi ei eksisteeriks – midagi peab neid koos hoidma.

Jehoova tunnistajate vajadused sotsiaalteenuste saamisel. Jehoova tunnistajate vajaduste iseloomulikuks tunnuseks on samasse usulisse ühendusse kuuluvate koguduseliikmete kui õdede/vendade abistamine. Jehoova tunnistajad peavad äärmiselt oluliseks kogukondlikku toetust ning ühtekuuluvuse tunnet, ja seda mitte vaid nende enda arvates, vaid see asjaolu ilmnes ühtlasi intervjueeritud sotsiaaltöötajate vastustest olenemata vastustele antud värvingutest, pidades neid siis kas ühtehoidvaks või kinnisteks. Samas mõistavad Jehoova tunnistajad käesoleva uurimustöö käigus läbi viidud küsitluse alusel üksmeelselt, et kokkupuuted sotsiaaltöötajaga ei ole asendatavad pelgalt kogukonna abiga. Selliselt vajavad nad riigilt eeskätt materiaalselt abi, kuna hingelist toetust saadakse perekonnalt ja/või religiooselt grupilt. Veel erinevad Jehoova tunnistajatest intervjueeritud sotsiaaltöötajate kliendid sotsiaaltöötajate arvates teistest klientidest oma vajaduste tagasihoidlikkusega, kuid ka seda ei ole põhjust pidada oluliseks erinevuseks, mis kinnitaks töös tõstatatud hüpoteesi paikapidavust. Abi saamise vajaduse realiseerumise osas olid aga küsitletavad Jehoova tunnistajad positiivselt meelestatud, tunnustasid sotsiaaltöötajate tööd ning olid tänulikud saadud abi eest. Küsitletavad Jehoova tunnistajad pidasid esmatähtsaks usaldussuhet sotsiaaltöötajaga.

Religiooniga seotud probleemide lahendamise võimalused. Respondentidest Jehoova tunnistajate vastustest ei ilmnenud spetsiifilisi probleeme Jehoova tunnistajatega, seega kinnitamata jäi töös tõstatatud hüpotees. Seevastu märgiti, et riigi kui institutsiooni tegevus võiks olla rohkem koguduse kesksel ja kogudus saaks sotsiaalabi funktsioonid täidetud ise juhul, kui selleks oleks neil piisavalt ressursse. Käesoleva uurimistöö koostaja mõönab, et lõppastmes see võibki nii olla, kuid selliselt muudetaks kogudus riigi funktsiooni täitjaks või riigi funktsioonide dubleerijaks. Selliselt ei pruugiks ka resultaat olla ühiskonnale laiemalt vastuvõetav. Rahalise küsimuse olulisus tõusetus ka kahest teisest Jehoova tunnistaja vastuses, kus märgiti, et riik võiks Jehoova tunnistajaid rahaliselt toetada.

Käesolevas arutelu, järelduste ja ettepanekute rubriigis peab käesoleva analüüsi koostaja vajalikuks selgitada, et kirikute ja koguduste seaduse (RT I, 18.12.2012, 16; edaspidi *KiKoS*) § 5 lõike 1 kohaselt on usuline ühendus eraõiguslik juriidiline isik. Kuna Eestis on kirik lahutatud riigist, siis ka usuliste ühenduste kui eraldi isikute toetamine riigieelarvest saab toimuda vaid poliitilisel tahtel ilma, et sellise toetuse maksmise kohustus tuleneks õigusaktist. KiKoS § 25 lõige 1 võimaldab kirikul, kogudusel ja koguduste liidul võtta oma liikmetelt liikmemaksu ning sama paragrahvi 2. lõige võimaldab usulisel ühendusel võtta tasu usuliste talituste eest, korraldada sihtotstarbelisi korjandusi, võtta vastu annetusi ja pärandvara ning saada sissetulekuid oma varadest. Eesti õiguskord annab usulisele ühendusele tulu teenimise võimaluse ja ühtlasi eeldab, et usulised ühendused peavad ise oma vahenditega toime tulema. Eelnev aga ei tähenda, et usulisi ühendusi ei tohiks riigieelarvest toetada. Riigieelarve seaduse (RT I, 14.09.2012, 1) § 2 lõike 1 kohaselt on riigieelarve sisuks kõik riigi tulud ja kulud. Riigieelarves planeeritud konkreetsed kulud on poliitilise kompromissi küsimus osas, mis ei tulene õigusaktidest. Vabariigi Valitsuse 31. mai 2012. a määruse nr 39 „Siseministeeriumi põhimäärus“ (RT I, 15.01.2013, 5; edaspidi *SiM põhimäärus*) § 7 lõike 1 alusel on Siseministeeriumi valitsemisalas kirikute ja kogudustega seotud asjade korraldamine. SiM põhimääruse § 20 sätestab, et kirikute ja kogudustega seotud asjade korraldamisel ministeerium abistab vajaduse korral võimaluste piires usulisi ühendusi. Kuigi sõnastuselt ettevaatlik, võimaldab see norm riigil abistada vajaduse korral võimalusel usulisi ühendusi. Loomulikult sõltub aga konkreetsete eraldiste usulisele ühendusele andmine poolte vahelistest kokkulepetest. Õiguskord vähemalt ei takista sarnaste kokkulepete sõlmimist.

Käesoleva lõputöö raames korraldatud vestlustes Jehoova tunnistajatega küsiti neilt, kuidas suhtute õigusakti sätetesse, mis on vastuolus Jehoova tunnistajate usureeglitega. Küsitletavatest neli pidasid oma kohustuseks eirata seadust ja järgida usureegleid. Küsitletavatest üks jäi diplomaatiliseks ning otsustas leida olenemata võimalustest kompromissi. Ilmekamalt vastati selle küsimusele järgmiselt: piibel on täht-tähelt Jumala dikteeritud ja tõde. Eeltoodust tuleneb probleem, et küsitletavad ei pea Eestit õigusriigiks vaid peavad subjektiivseid tõekspidamisi prevaleerivaks üldkohustuslikest

normidest. Kuna Jehoova tunnistajate sakramendid ei mõjuta reeglina³ kolmandaid isikuid ega oma ühiskonnale mingit negatiivset mõju, vastupidi, olles sotsiaalsete sidemete tugevdamisel nii moraalselt kui materiaalselt kasulikud oma liikmeskonnale, tuleks sellist ennastalgavat ja ühiskonnakriitilist suhtumist tervitada kuniks see ei riiva õigusriikluse ideed. Samas tuleb tunnistada, et kuna esitatud eelnimetatud küsimus Jehoova tunnistajatele oli abstraktne, pidamata silmas ühtegi konkreetset vastuolu, ja hoiatamata küsitletavaid ette võimalikest sanktsioonidest, mida õigusnormi rikkumine kaasa toob, ning võimaldamata neil kaaluda õigusnormi või usureegli järgimise olulisust, siis selle küsimuse eesmärk saigi olla vaid meelsuse tuvastamine. Kuna aga meelsuse tuvastamine oli esitatud läbi vastandamise (õigusnorm versus usureegel), siis on ka mõistetav, et küsimus paistis küsitletavale kui usu kindluse proovikivi. Ainsaks järelduseks, mis saadud vastustest on võimalik teha, on see, et isikute õigusteadlikkus ja oma subjektiivsete õiguse kaitse võimalustest teadlikkus on piiratud.

Klienditöös ilmnenu religiooniga seotud probleemid. Jehoova tunnistajatest enamus leidsid, et sotsiaaltöötajaga oleks lihtsam suhelda juhul, kui viimane mõistaks Jehoova tunnistaja usulisi tõekspidamisi. Toodi esile, et kliendi usulise tõekspidamise mõistmine on mõlema poole huvides. Koostöö tõhustamise konkreetsete ettepanekutena tõid Jehoova tunnistajad esile mõistmise vajadust. Mõistmise vajadust rõhutasid ka intervjuueeritud sotsiaaltöötajad, samas on oluline märkida, et viimase valimi hulgas jäi kahel korral kõlama, et mõistmine ei tohi olla jäägitu: „*Arvestan, välja arvatud juhul, kui see ei ohusta kellegi elu või tervist (ST10)*“.

Uurimuse valimi moodustanud kaheteistkümne sotsiaaltöötaja kokkupuuteid analüüsid selgub, et enamik sotsiaaltöötajatest mõistsid usuliste tõekspidamiste vajadust ning kõik aktsepteerisid usuvabadust ja vajadust mõista kliendi usku. Huvitaval kombel ilmnes aga asjaolu, et kui kõik küsitletud sotsiaaltöötajad kinnitasid veendunult, et kliendi usulised tõekspidamised ei mõjuta kliendisuhteid, siis küsitletud Jehoova tunnistajatest kaks tunnistasid end erikohtemise osaliseks saanuna just tänu usulisele kuuluvusele. Ühelt poolt võimaldab seda selgitada asjaolu, et küsitletavad ei olnud omavahel kunagi kokku puutunud, seega vale väidetes ei ole põhjust kellegi peale

---

³ V.a arvatud isikud, kelle eestkostjaks nad on.

osundada. Teisalt aga pole enesekriitiline meel inimesest lahutamatu iseloomuomadus. Usuvabaduse ja võrdse kohtlemise seisukohast võetuna on mõistetav, et klienti suhtutakse eelarvamusteta.

Kinnitust ei leidnud hüpotees, et sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seonduvalt nende religioosest taustast. Usulistele gruppidele on ühtviisi omane soov, et nende tõekspidamistega ollakse kursis, kuid seda ei saa pidada probleemiks, mis on spetsiifiline probleem seoses Jehoova tunnistajatega.

Uurimusele baseerudes võib siinkohal teha ettepanekud selle kohta, kuidas tõhustada sotsiaaltöötajate poolt tehtavat kliendi- ja võrgustikutööd Jehoova tunnistajatega:

- religioosse grupi esindajasse tuleb suhtuda eelarvamustevabalt;
- Jehoova tunnistajad eelistaksid, et sotsiaaltöötajad oleksid kursis Eestis levinud uususunditega. Kuna praktikas on usundeid ja teisi kliendi veendumusi iseloomustavaid ühisnimetajaid piiramatult, siis võiksid sotsiaaltöötajad piirduda oma teadmiste täiendamisel sellega, et osata operatiivselt saada kliendi religioosse tausta kohta täiendavat teavet. Usaldusväärsemaks allikaks on selleks vastava koguduse vanem;
- kuna Jehoova tunnistajad on kokkuhoidev kogukond, siis kontakti loomisel ja selle hoidmisel võiksid sotsiaaltöötajad kaaluda vajadust pöörduda kliendi sugulastele asemel või lisaks sellele kliendi koguduse vanema poole;

Ettepanekuna Jehoova tunnistajate küsitluse käigus ilmnunud materiaalsele probleemile ilmneb, et Eesti õiguskord annab usulisele ühendusele tulu teenimise võimaluse ning riigieelarvest võib usulisi ühendusi toetada.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli teostada analüüs sotsiaaltöötajate seniste kogemuste kohta töös klientidega, kes kuuluvad Jehoova tunnistajate usulahku ning Jehoova tunnistajate arvamuste kohta koostööst sotsiaaltöötajaga abistamisprotsessis. Analüüsi tulemusel kinnitada või lükata ümber hüpotees, et sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seonduvalt nende religioosest taustast. Täiendavalt aga pakkuda uurimusest tuvastatud järelduste alusel lahendusi, kuidas tõhustada sotsiaaltööd Jehoova tunnistajatest klientidega.

Sotsiaaltöötajad puutuvad oma töös kokku erinevate religioonide esindajatega ning üldiste teadmiste olemasolu usulistest tõekspidamistest on paratamatult vajalik. See aga ei tähenda, et sotsiaaltöötaja peaks ise sarnast maailmatunnetust jagama või kõikvõimalike usundite tõekspidamisi tundma. Oluline, et sotsiaaltöötaja teaks, kuidas leida vajadusel seda teavet kiirelt ja objektiivselt allikast. Samuti ei eelda traditsiooniliste usundite ega uususundite tõekspidamiste mõistmine sotsiaaltöötajalt kliendi erisoovide iga hinna eest arvestamist. Samas teadmised erinevatest tõekspidamistest ühiskonnas annavad aluse nende mõistmisele ja oskuse, kuidas sarnastele klientidele läheneda.

Suur osa uususunditest on mõne varasema usundi teisendused või segud mitmest eri usundist. Taasiseseisvunud Eestis on võrreldes Nõukogude perioodiga religiooni tähtsus inimeste elus järjest kasvanud. Jehoova tunnistajad on levinuim kristlik uususund Eestis. Neil puuduvad ekstravagantsed sakramendid ning nad on väga kokkuhoidev kogukond. Religioon mõjutab inimesi, kuid selle mõju hindamine sõltub igast indiviidist eraldi. Religiooni mõju oleneb inimese enda vajadustest, soovidest ja võimalustest. Nende vajaduste, soovide ja võimaluste rakendamine peab aga õigusriigis järgima õigusnorme.

Eesti õiguskord tagab usulistest tõekspidamistest tulenevalt isikute võrdse kohtlemise ning võrdse kohtlemise reaalse rakendumise osas saavad probleemid tõusetuda sotsiaaltöötajate või Jehoova tunnistajate poolt vaid õigusnormide kohaldamisel ja tõlgendamisel. Viimast põhjusel, et vaid õigusnormidest ei piisa, et tagada võrdsusõiguse realiseerumine. Neid norme tuleb ka võrdsusõigust austavalt mõista ja rakendada.

Uurimus on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena, kogudes andmeid 22-lt respondendilt, sealhulgas 12-lt sotsiaaltöötajalt ja 10-lt Jehoova tunnistajast kliendilt. Uurimisandmeid on analüüsitud sisuanalüüsi meetodil.

Peamiste uurimistulemustena võib välja tuua järgmist:

- Intervjuudes osalenud sotsiaaltöötajatest mõistavad pea kõik, et religioosse taustaga inimeste eripärad on põhjustatud sageli mitte nende usulisest kuuluvusest vaid isikuomadustest. Vaatamata eeltoodule on mõistetav, et kindlasse gruppi kuuluva inimesega suhtlemises otsitakse selle ühenduse ühisnimetajaid ja stereotüüpset käitumist;
- Jehoova tunnistajad peavad äärmiselt oluliseks kogukondlikku toetust ning ühtekuuluvuse tunnet, ja seda mitte vaid nende endi arvates, vaid see asjaolu ilmnes ühtlasi intervjuueeritud sotsiaaltöötajate vastustest. Jehoova tunnistajate sotsiaalteenuste vajaduste analüüsimise tulemusena järeldub, et eelkõige on neil soov saada riigilt materiaalselt abi, kuna hingelist toetust saadakse perekonnalt ja/või religioosselt grupilt. Samas mõistavad Jehoova tunnistajad käesoleva uurimustöö käigus läbi viidud küsitluse alusel üksmeelselt, et kokkupuuted sotsiaaltöötajaga ei ole asendatavad kogukonna abiga. Nad suhtuvad sotsiaaltöötajasse kui abistajasse, mitte sekkujasse;
- õigusnormi ja usureegli vastuolu korral järgivad Jehoova tunnistajad usureeglit ning on valmis eirama õigusnormi. Selliselt peavad Jehoova tunnistajad usulisi tõekspidamisi prevaleerivaks üldkohustuslikest normidest. Samas leidsid respondendid ühiselt, et usulisest valdkonnast ajendatuna õiguskord muutmist ei vaja;
- Jehoova tunnistajad peavad oluliseks usaldussuhet sotsiaaltöötajaga, kuid leiavad, et sotsiaaltöötajad ei ole piisavalt kursis nende usuliste tõekspidamistega. Toodi esile, et kliendi usulise tõekspidamise mõistmine on mõlema poole huvides. Sotsiaaltöötajad

peavad sarnaselt Jehoova tunnistajatele oluliseks kliendi usuliste tõekspidamiste tundmist ning saavad nende tõekspidamiste olemuse kohta teavet peamisel kolleegidelt.

Peamiste ettepanekutena saab käesoleva töö alusel välja tuua järgmist:

- koostöö tõhustamise konkreetsete ettepanekutena töid Jehoova tunnistajad esile mõistmise vajadust ja soovi, et sotsiaaltöötaja oleks Jehoova tunnistajate tõekspidamistega kursis kliendisuhte võimalikult varases staadiumis;
- olulise asjaoluna märgiti lisaks tavapärasele sotsiaaltöö meetoditele vajadust läheneda kliendile mitteformaalselt;
- sotsiaaltöötajad võiksid võrgustikutöösse kaasata lisaks Jehoova tunnistajatest klientide bioloogilistele lähedastele asemel ka usuvendasid ja –õdesid, kuna just viimast gruppi nimetasid Jehoova tunnistajad peamise hingelise toena. Kogudusekaaslaste rohkust arvestades on tõhusaim viis suhelda paluda kliendi usulise ühenduse vanemaga. Ühtlasi saab koguduse vanemalt kliendi religioossetest vaadetest täiendavat objektiivset teavet;
- võrgustikutöösse kliendi koguduse vanemate kaasamisel tuleb lähtuvalt konfidentsiaalsuse kohustuse austamise ja kliendi huvide parema saavutamise võrdlusel kaaluda vajadust viia koguduse vanem kurssi klienditöö soovitatavalt saavutatavate eesmärkidega ning kasutada koguduse vanemat sõltumatu vahendajana sotsiaaltöötaja ja kliendi vahel.

Lõpetuseks võib öelda, et töö käigus lükati ümber tõstatatud hüpotees: sotsiaaltöös esineb probleeme kristliku taustaga uususundi Jehoova tunnistajate järgijatest klientidega seondult nende religioosset taustast. Küsitluse käigus leidis küll kinnitust, et sotsiaaltöötajate arvates on Jehoova tunnistajatel iseloomulikud käitumistavad ja traditsioonid ning neil on oma kindel maailmavaade, kuid Jehoova tunnistajatele spetsiifilisi religioosset taustast põhjustatud probleeme ei täheldatud. Samuti ei selgunud Jehoova tunnistajatest respondentide ütlustest, et kokkupuudetest sotsiaaltöötajatega oleks ilmnenu spetsiifilisi probleeme usuliselt pinnalt. Olenemata isiku religioosset taustast mõistavad sotsiaaltöötajad, et religioosse taustaga inimeste eripärad on põhjustatud mitte nende usulisest kuuluvusest vaid isikuomadustest.

Religiooniküsimuste uurimine on sotsiaaltöös oluline. Eestis on sotsiaalvaldkonnas religiooni teemakäsitlust vähe uuritud ning käesoleva töö autor loodab, et see töö on andnud panuse sellest valdkonnast arusaamiseks ning aitab sotsiaaltöötajatel senisest tõhusamalt tegeleda Jehoova tunnistajatest religioosse taustaga klientidega.

VIIDATUD ALLIKAD:

1. **Altnurme, L.** 2002. Uususundid. Tartu Ülikooli kultuurimeedia keskus.
2. **Au, I.** 2007. Usulised ühendused Eestis. Tallinn: Allika kirjastus.
3. **Brown, A., Clough, R.** 1989 Groups and groupings: life and work in day and residential centres. London and New York: Tavistock/Routledge.
4. **Cull, L.A., Roche, J.** 2001. The Law and Sosial Work, Palgrave in association with the Open University.
5. **Govier, T.** 1997. Social Trust and Human Communities. Montreal: McGill-Queen`s University Press, pp.107.
6. **Hiob, A.** 2011. Religioon minevikus ja tänapäeval: Kristlus ja maailmareligioonid fundamentaalteoloogilises vaates. Tartu: Johannes Esto Ühing.
7. **Eestis on 90 usuvoolu: lilla leegi hoidjad, kopimistid, tulekummardajad...** [http://www.stat.ee/65351&parent_id=32784] 29.04.2013.
8. **Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist.** 2012. Toimetaja Jõks, E. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, lk. 50-53.
9. **Kidron, A.** 2002 Nõustamispühholoogia. Tallinn: Ühiselu.
10. **Kikas, E.** 2008. Õppimine ja õpetamine koolieelses eas. Tartu Ülikooli Kirjastus.
11. **Kirikute ja koguduste seadus** 2002. – RT I osa, 2002, nr 24, art 135.
12. **Kreem, R.** 1995 Sotsiaaltöö teooria ja praktika. Tartu: OÜ Greif.
13. **Laherand, M.L.** 2008 Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.
14. **Lehtsaar, T.** 2009. Usulisest fundamentalismist religioonipsühholoogia pilguga. - Akadeemilise Teoloogia Seltsi väljaanne 2 (59), lk 26.
15. **Galanter, M.** 1999. Cults: faith, healing and coercion / Marc Galanter. New York: Oxford University Press, pp. 26.

16. **Medar, M., Medar, E.** 2007. Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja –teenused. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
17. **Pajupuu, H.** 2001. Kuidas kohaneda võõras kultuuris. Tallinn: TEA Kirjastus.
18. **Plotnik, H.** 2008. Sotsiaalse õigluse arusaamad Eesti ühiskonnas. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
19. **EV Põhiseadus** 1992. - RT I osa, 1992, nr 26, art 349.
20. **Rannastu, K.** 2005. Sotsiaalhooldus. Tallinn: Ilo.
21. **Riigieelarve seadus** 1999. - RT I osa, 1999, nr 44, art 584.
22. **Schmidt, D., Goodlin, R.E.** 1998. Social Welfare and Individual Responsibility. New York: Cambridge University press.
23. **Schweitzer, A.** 2008. Kultuur ja eetika. Tallinn: Olion.
24. **Soros, G.** 1995. Soros on Soros: staying ahead of the curve. New York: Wiley.
25. **Sustaining Social Security.** 1997. United Nations, Department for Economic and Social Information and Policy Analysis. New York: United Nations, pp. 4.
26. **Tamm, T.** 2008. Ametikasv ja professionaalsus: õpik sotsiaaltöö eriala üliõpilastele ja teistele huvilistele. Tallinn: TLÜ kirjastus.
27. **Tea entsüklopeedia.** 9 köide. 2012. Peatoimetaja Tomingas, A. Tallinn: Tea kirjastus.
28. **Tiko, A., Pints, P.** 1997. Inimkäsitlused ja eetika sotsiaaltöö lähtekohana. Tallinn: Tallinna Pedagoogika Ülikool.
29. **Truuväli, E.J. jt.** 2002 Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura.
30. **Tõlp-Voorand, Ü.** 2008. Medisooafia. Tallinn: OÜ Greif trükikoda.
31. **EV Siseministeeriumi põhimäärus** nr 39. 2012. - RT I osa, 2012, nr 39, art 4.
32. **Valk, P.** 2009 Religiooniõpetus – Mis? Miks? Kuidas? Tartu: Ülikooli kirjastus.
33. **Õiguskantsleri seadus** 1999. - RT I osa, 1999, nr 29, art 406.
34. **Jõe, H.** 2008. Tagasivaade Euroopa võrdsete võimaluste aasta 2007 tegevustele Eestis. – Sotsiaaltöö, nr 2, lk. 17.
35. **Sotsiaalhoolekande seadus** 1995. – RT I osa, 1995, nr 21, art 323.
36. **Sotsiaaltöötaja eetikakoodeks.** EV Sotiaalministeerium.
[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/Sotsiaalhoolekande/sotsiaaltootaja_eetikakoodeks.pdf] 20.02.2013.

37. Eesti keele seletatav sõnaraamat.

[<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kaanon&F=M>] 11.05.2013.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused sotsiaalala ametnikule

Hea sotsiaaltöötaja,

Täna, et olete valmis osalema minu uurimustöös. Olen TÜ Pärnu kolledži lõputöö kirjutaja Piret Palu ning töö teema on „Sotsiaaltöö religioossete aspektide töös Jehoova tunnistajatega“.

Loodan teie meeldivale koostööle.

Intervjuu kava küsimused:

1. Mida tähendab teie jaoks mõiste „religioon“?
2. Kui mitme Jehoova tunnistajaga või muu religiooni grupi esindajaga olete pidanud kokku puutuma oma töös?
3. Millega erinevad teie arvates need religiooniesindajad teistest klientidest?
4. Kuidas olete saanud infot kliendi juhtumi kohta?
5. Millistel põhjustel olete pidanud oma töös kokku puutuma usulise taustaga kliendiga?
6. Kas ja kuidas te tutvute kliendi religioosse taustaga enne temaga kohtumist?
7. Kas religioonitaustaga kliendi vajadused eristuvad teiste klientide vajadustest?
8. Missuguseid teenuseid klient on juhtumi lahendamisel vajanud?
9. Milliseid meetodeid olete kasutanud probleemi lahendamisel? Palun nimetage, miks just neid?
10. Kui palju te arvestate kliendi religioosset tausta probleemide lahendamisel?
11. Kas kliendiga kontakti loomist ja hoidmist on pärssinud tema religioossesse gruppi kuulumine?
12. Kuidas olete praktikas rakendanud Eesti sotsiaalala töötaja eetikakoodeksi peatükk 4 punkt 5, mis ütleb, et sotsiaalala töötaja tunnustab ja austab oma tegevuspiirkonna

etnilist ja kultuurilist mitmekesisust ning võtab arvesse isiksuslikke, perekondlikke, grupilisi ja kogukonna erinevusi?

13. Kas ja milliseid muudatusi oleks vaja teha Eesti õiguskorras, et vältida arusaamatusi radikaalsete usuliste tõekspidamistega?
14. Palun nimetage viise, kuidas teie arvates on võimalik tõhustada sotsiaaltöötaja ja religioonitaustaga inimeste koostööd juhtumite lahendamisel?
15. Kelle poole te pöörduksite religiooniküsimuste lahendamisel abi saamiseks?
16. Palun märkige oma vanus, omandatud eriala ning tööstaaz sotsiaaltöötajana.

SUUR TÄNU VASTAMISE EEST!

Lisa 2. Intervjuu küsimused Jehoova tunnistajale

Hea vastaja,

Täna, et olete valmis osalema minu uurimustöös. Töö teema on „Sotsiaaltöö religioossete aspektide töös Jehoova tunnistajatega“.

Olen TÜ Pärnu kolledži lõputöö kirjutaja Piret Palu. Lõputöö eesmärk on analüüsida sotsiaaltöötajate seniseid kogemusi töös isikutega, kes kuuluvad Jehoova tunnistajate usuorganisatsiooni, samuti Jehoova tunnistajate arvamusi nende abistamise kohta sotsiaaltöötajate poolt.

Loodan teie meeldivale koostööle.

Intervjuu kava küsimused:

1. Esimest korda millal (ligikaudne aeg) ja milliseid kokkupuuteid on teil olnud sotsiaaltöötajate inimestega?
2. Kas teie usuline staatus on teie arvates mõjutanud sotsiaaltöötaja suhtumist teisse? Kui jah, siis milles on see väljendunud? Palun tooge kuni kolm näidet.
3. Kas religioossetest vaadetest tulenevalt on teil olnud lahkkelisid sotsiaaltöötajaga (milles see seisneb)?
4. Kas teie arvates oleks lihtsam suhelda sotsiaaltöötajaga, kes mõistaks kliendi religioossete grupi tõekspidamisi (kuidas see positiivselt mõjutaks)?
5. Kellelt otsite abi, kui ilmneb sotsiaaltöötajate küsimusi ja probleeme? Palun põhjendage valikut.
6. Nimetage kuni viis teile olulisimat Jehoova tunnistajate usulist tõekspidamist?
7. Kas usuline ühendus võib asendada teie arvates sotsiaaltöötaja rolli (palun põhjendage)?
8. Mis küsimustes te pöörduate sotsiaaltöötaja poole?
9. Millal te viimati pöörduisite sotsiaaltöötaja poole?
10. Kes teie jaoks on sotsiaaltöötaja (abistaja või sekkuja)?
11. Kas usaldate sotsiaaltöötajat (põhjendage palun)?

12. Kas sotsiaaltöötaja poole pöördumise asemel olete saanud abi kogukonnalt? Kui jah, siis millist?
13. Kui vastus eelmisele küsimusel on jaatav, siis kas see abisaamine on kõrvaldanud vajaduse pöörduda samas küsimuses hiljem sotsiaaltöötaja poole?
14. Palun nimetage viise, kuidas teie arvates on võimalik tõhustada sotsiaaltöötaja ja religioonitaustaga inimeste koostööd juhtumite lahendamisel?
15. Kui kaua olete olnud Jehoova tunnistaja?
16. Palun märkige oma vanus.

SUUR TÄNU VASTAMISE EEST!

Kogu informatsiooni kasutatakse konfidentsiaalselt.

SUMMARY

RELIGIOUS ASPECTS IN SOCIAL WORK WITH JEHOVAH'S WITNESSES

Piret Palu

The aim of this final thesis was to analyse the experiences of social workers in working with clients belonging to the denomination known as Jehovah's Witnesses. The goal of the analysis was to prove or disprove a hypothesis that problems arise in social work because of the religious background of clients who are followers of the Christian new religion of Jehovah's Witnesses. In addition, the goal was to offer solutions based on conclusions drawn from the study for making social work more efficient with clients belonging to Jehovah's Witnesses.

Jehovah's Witnesses is the most widespread Christian new religion in Estonia. They have no extravagant sacraments and are a very close-knit community. Religion has an impact on people but the way this impact is assessed depends on each separate individual. The legal order in Estonia ensures that all people are treated equally regardless of their religious beliefs. Due to the application of equal treatment, problems may only arise with social workers or Jehovah's witnesses upon application of legal provisions.

The study was conducted as a qualitative study with data collected from 22 respondents, including 12 social workers and 10 clients who are Jehovah's witnesses. The following can be pointed out as the main results of the study:

- Social workers understand that the characteristics of clients having a religious background are often caused by the clients' personal traits;
- Jehovah's Witnesses consider community support important;
- In case of a conflict between a legal provision and a religious rule, Jehovah's Witnesses follow the religious rule;

- Jehovah's Witnesses consider trust relationships with social workers important.

The following can be pointed out as the main recommendations based on this study:

- Social workers should be familiar with the beliefs of Jehovah's Witnesses;
- The need to approach the client in a non-formal way;
- As concerns clients who are Jehovah's Witnesses, members of their congregation should be included in networking by social workers, in addition to members of the clients' biological family.

The study could not prove the hypothesis that problems arise in social work because of the religious background of clients who are followers of the Christian new religion of Jehovah's Witnesses.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Piret Palu (sünnikuupäev: 01.04.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Sotsiaaltöö religioosseid aspekte töös Jehoova tunnistajatega mille juhendaja on PhD. Marju Medar

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **15.05.2013**

